

Előfizetési árak:

A kiadóhivatalban átveve:
Egész évre . . . 16 kor. — fill.
Negyedévre . . . 4 „ — „

Helyben házhoz hozva:

Egész évre . . . 20 kor. — fill.
Negyedévre . . . 5 „ — „

Vidékre postán szállítva:

Egész évre . . . 24 kor. — fill.
Negyedévre . . . 6 „ — „

TISZÁNTÚL

POLITIKAI NAPILAP.

Megjelenik minden nap a hétfőn és ünnep utáni napok kivételével.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Apáczai u. 3. sz.

A szerkesztőség kéziratok visszaszolgáltatására vagy megőrzésére nem vállalkozik.

Előfizetések és hirdetések a kiadóhivatalhoz intézendők.

Egyes szám ára 8 fill.

NAGYVÁRAD, április 23.

A kath. autonomia legujabb fázisa.

Az egész ország osztatlan érdeklődése kíséri az autonómiát előkészítő kongresszus működését.

Nehezen mozgott idáig, csupa bizottság és albizottságok választásával merítette ki idejét s még ezen albizottságok, a kilenczes és huszonhetes albizottság sem végzett valamely érdemlegesebb munkát.

Vége legutóbb azzal oszlott szét a kongresszus, hogy vélemény nyilvánításra kéri fel a püspöki kart. Jelöljön ki a püspöki kar irányelveket, melyek a szerte ágazó vitát szabályozzák s helyes mederbe vigyék.

Ma kerül nyilvánosságra a püspöki kar elaborátuma, mely ugyan a szerény »válasz« címét viseli, de valóban a legpontosabb történelmi tanulmány az autonomia gondolatának ötven éves életéről, és tiszta, állászó megismertetése a hierarchia szervezetének.

A püspöki válasz tizenöt oldalon ad történelmi reflexiókat, melyből világosan domborodik ki, hogy az autonómiai törekvéseknek mindenkor főcélja volt: a kath. alapok és alapítványok s az azokból fentartott tanintézetek ügyének szabályozása, a főkegyuri jog megsértése nélkül, a kath. közvélemény teljes megnyugtására.

Ezzel szemben egy röpirat, mely nem minden alap nélkül tartható a kormány hangulatát kifejezőnek, az autonómiával

és a kormány álláspontjával foglalkozva, az autonómiának az alapokra csak azon hatáskört jelölte ki, melyet most az azok ellenőrzésére rendelt bizottság bír. Ennek a bizottságnak azonban a kezelés és igazgatás, valamint a jövedelmek hová fordítását illetőleg rendelkezési hatalma nincsen.

A püspöki kar ezen röpirat szellemétől eltérőleg, e téren bő hatáskörrel óhajtaná felruházni az autonómiát. Olyan, aminővel az erdélyi státus gyakorol, mely bármily tág is, a főkegyuri jogot nem sérti.

Amennyire helyesli azonban a püspöki kar, az erdélyéhez hasonló autonómiát, éppen annyira perhorreskálja azt, amely p. o. a görög kel. egyházban van.

Ez különben a kath. egyház szervezete mellett meg nem is állhat, de azt hisszük nem is akadna aki követelje, mert az autonómiai kongresszusnak az a megbízása, hogy a kath. egyház érdekeit szolgálja, nem pedig, hogy isteni rendjét bolygassa.

Az egyház kormányzati s az ebben szükséges szabad cselekvéshez tartozó ügyeket tehát a püspöki kar át nem engedheti az autonomia jogkörébe, anélkül, hogy josefinisztikus, vagy gallikán tévedésbe ne esnék. Mondjuk ezt nem is kívánja egy katolikus sem.

Mi a püspökökben nem hitközségi vagy egyházmegyei megbízottat ismerünk, hanem az apostolok törvényes lelki leszármazóit, mindazon lelki jogkörrel, melyet az apostolok magától Krisztustól, és nem mástól, kaptak.

A püspöki kar és az autonómiai tes-

tület célja egy, az egyház javára és Isten dicsőségére szolgálni. E közös cél, a két küzdőt egymással szembe nem fordíthatja.

Gyönyörű tér nyílnék az autonomia, még pedig, mind az országos, mind a helyi autonóm testület előtt, a kath. alapok kezdése és az iskola ügy átvétele által. Ezen a téren bámulatos sikereket tud felmutatni az erdélyi státus, mely eredményekre nekünk is nagy szükségünk volna.

Hisszük, hogy a püspöki kar tiszta állás foglalása után könnyen és gyorsan fog tovább folyni a kongresszus munkája, az annyira óhajtott — siker felé.

P—y.

Az új váci püspök.

A hivatalos lap vasárnapi száma közli gróf Csáky Károly váci püspökké való kinevezéséről a következő királyi kéziratot:

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére gróf Csáky Károly corcolai választott püspök, cz. apát és esztergomi főszékeskáptalani kanonokot váci püspökké kinevezem.

Kelt Bécsben, 1900. évi április hó 18-án.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

Dr. Wlassics Gyula, s. k.

Kitüntetett államtitkárok.

A hivatalos lap vasárnapi száma Jakabffy Imre és Széll Ignác belügyminiszteri

A „TISZÁNTÚL“ TÁRCZÁJA.

Utások.

Írta: Mányiné Prigl Olga.

Giza sápadtan jött vissza a pénztártól:

— Látod Miczi, ugy-e, hogy megmondtam?

— Mi, nem volt elég pénz a jegyre?

— Persze, hogy nem. De hiszen én emlékeztem is rá egészen jól. Jövet nyolcz forint 15 krt fizettünk a két másodosztályu jegyért s te mégis beugrottál, hogy a drágábbik bolondságot vegyük meg Herczmantól. — Itt van, most már nem futja ki a pénztünk. Borzasztó!

Giza szeretett volna sirni mérgében s a hugát korholta.

— Mindennek te vagy az oka. . . .

Miczi nevetett. Az volt a szokása, hogy mentül nagyobb bajba kerültek: annál jobban kacagott.

— Így nem váltottál jegyet, persze?

. . . Az órára nézett. Pedig mindjárt indul a vonat. Add ide csak azt a tárczát!

Öt forint 45 kr. volt benne, miután az indulást megelőző pénzzárolásnál két huszfillérest elnéztek egy-egy koronának.

Miczi nem sokáig gondolkodott. Oda ugrott a pénztárhoz, könnyed, csengő hangon szólott be.

— Két harmadosztályu jegyet! . . .

A pénztárnoknő csodálkozva nézett rá, hanem azért csak felhuzta a kis ablakot s kiadta a két dohánybaroa bilétát.

— Női szakaszt kérünk s meglehetősen tisztességesen utazhatunk, vigasztalta a nénjét Miczi.

— Hordár! — szólott oda Giza — az ott a mi csomagunk, legyen gondja rá s figyelmeztessen a Szeged felől jövő vonatra.

— Parancsára nagyságos kisasszony.

Prüszkölve, apró tűzkarikákat hányva robbogott be a vonat.

Erősen esteledett s a lámpák már fel voltak gyújtva a kocsikban.

A hordár összeszedte a csomagokat és futott előre. Giza kissé zavartan terelgette:

— Női szakasz, har . . . harmadosztály!

— Én harmadosztályosokkal nem érek rá vesződni, — mondta gorombán az imént még illedelmes és készséges hordár s ezzel letette a csomagot a perronon.

Giza elpirult. A fátyola alatt is majd kiszattant a szégyentől az arca.

Miczit azonban nem hagyta el a lélek jelenléte.

— Gyer utánam Gizuskám, szólott a nénjének s utat tört a dulakodó csöcselék közt.

— Kalauz! női szakaszt! kiáltotta.

A kalauz persze ez ismert mondással felelt:

— Nincs . . .

A népség tolongott, kiabált, lökdösődött s a két leánykát feltaszították maguk előtt. Végre vergődtek azok valamennyi szakaszon, de egyik jobban tömve volt, mint a másik. A kocsik tele voltak pipa füsttel. Egyikből valami vad nóta hangzott fel, — míg a többi zsufolásig megtelt vásáros és munkáról hazatérő néppel és azok holmijaikkal.

Gizella lecsukott egy ablakot és oda intette Miczit szigoruan:

Feltétlenül legelőnyösebben Női-, férfi- és gyermek Carlsbadi cipőket, Kalapokat, Fehérneműeket

Fábry Testvéreknél,

Főüzlet: Olaszi, Fő-utca.

Telefon szám 76.

és mindennemű divatárukat Fióküzlet: Zöldfa-utca.

Lelekiismeretes kiszolgálás, mint az egy szolid cégénél természetes.

államtitkárok kiténtetését ill. fölmentését a következő királyi kéziratokban adja közre:

Személyem körülmagyarminiszteremelőterjesztése folytán *Jakabffy* Imre belügyminiszteri államtitkárnak, ezen állásától saját kérésére lett fölmentése alkalmából, ugy ezen minőségében, valamint sok évi hű és buzgó közszolgálatát alatt szerzett érdemei elismerésül, Ferencz József-rendem középkeresztjét a csilaggal adományozom.

Kelt Bécsben, 1900 évi április hó 10-én.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

Gróf *Széchenyi Gyula* s. k.

Személyem körülmagyar miniszteremelőterjesztése folytán dukai és szentgyörgyvölgyi *Szell* Ignác belügyminiszteriumi második államtitkárnak, hosszas, hű és buzgó közszolgálatát alatt szerzett kiváló érdemei elismerésül Lipót-rendem középkeresztjét díjmentesen adományozom.

Kelt Bécsben, 1900 évi április hó 19-én.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

Gróf *Széchenyi Gyula* s. k.

Gulner Gyula kinevezése.

A hivatalos lap vasárnapi száma *Gulner* Gyula belügyi államtitkárrá történt kinevezéséről a következő királyi kéziratot közli:

A belügyminiszterium ideiglenes vezetésével megbízott magyar miniszterelnököm előterjesztésére *Gulner* Gyula országgyűlési képviselőt belügyminiszteri államtitkárrá kinevezem.

Kelt Bécsben, 1900. évi április hó 19-én.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

Szell Kálmán, s. k.

ORSZAGGYÜLES.

A főrendiház ülése.

Budapest, ápr. 23.

Az országgyűlés husvétii szünete véget ért. A képviselőház holnap kezdi meg üléseit, de a méltóságos főrendeket már mára hívták össze. A muzeum két lépcsőházán két zászló hirdette

a nagy eseményt. A rácsozat előtt nyári díszbe öltözött portás nyitogatta a fogatokat. Nem akadt tulságos sok dolga, mert a rendek csak nagyon lassan és gyéren gyülekeztek. Mikor gróf Vay elnök megnyitotta az ülést, a terem még meglehetősen üres volt. A kormány majdnem teljes számban megjelent. Ott volt gróf *Széchenyi Gyula* az új miniszter a király személye körül és *Wlassics Gyula* közoktatásügyi miniszter is, a kinek sokan gratuláltak szerencsés felgyógyulásán és általános örömmel konstatálták, hogy kitűnő színben van.

A formalitások elintézése meglehetősen sok időt vett igénybe. Az elnök kegyeletes szavakkal parentálta el a főrendház halottjait gróf *Barcsay Józsefet* és *Luczenbacher Pált*. Aztán felolvastatta a beérkezett átiratokat, jelentéseket, kérvényeket. Komikus hatása volt annak, hogy most olvasták fel gróf *Keglevich István* szabadságot kérő levelét. Az intendáns tudvalevőleg már régen visszatért arról az utról, melyről szabadságot kért.

A napirend első pontja a kvóta-bizottság választása volt. A választás alatt kedves jelenet játszódott le. Két fiatal boldog házaspár gratulált egymásnak hosszasan, melegen egymás kezét szorongatva: herceg *Lobkovicz* hadtestparancsnok és *Jókai Mór*.

A kvóta-bizottság tagjaiul megválasztották: *Szmrecsányi Pál* püspököt, *Lukács Antalt*, báró *Harkányi Frigyes*t, *Fallavicini Ede* örgrófot és gróf *Desseffy Aurélt*.

A horvát-magyar regnikoláris bizottság tagjává a lemondott gróf *Zichy Nándor* helyébe *Wekerle Sándort* választották meg.

Les extremes se touchent.

Azután az igazoló bizottság jelentését tárgyalták és vagyoni képesítés alapján igazolták *Széchenyi Dénes* és *Péter* grófokat, gróf *Nemes Jánost* és *Albertet* és gróf *Almássy Imrét*.

A vasutasok községi adójáról szóló javaslatot vita nélkül fogadták el azután és áttértek a költségvetés általános tárgyalására.

Az első szónok *Osászka* érsek volt, a ki a katolikusok nevében a szokásos módon tiltakozott a katolikus alapok és nevezetesen a budapesti egyetemi alapnak állami költségvetésbe való felvétele ellen.

Wlassics Gyula megadta rá a stereotip választ. Az 1848-iki I. törvényezik a budapesti

tudomány egyetemet a kormány hatósága alá helyezi, tehát helyesen vétetik fel a költségvetésbe.

Gróf *Széchenyi Imre* volt a következő szónok, a ki merész ugrással az iparpártolásról, majd a gazdasztek képzéséről és végre a felsőbb és középiskolai oktatás reformjáról beszélt nagy statisztikai apparátussal.

Solymosy Ödön báró szólal fel most. A tanügyhöz beszél elsőben és arra kéri a közoktatásügyi kormányt, hogy tekintve azt, hogy az erkölcsiség nagyon lazul, a vallásosságra az iskolában nagyobb súlyt fektetessen. A vallásosságot az ifjú kedélybe kell beleplántálni és így első sorban az alsóbb népiskolák legyenek azok, ahol a vallásosságot nagyobb gondban részesítsék. A mezőgazdaságra tér át, ahol igen sok kívánni valót talál és összehasonlítja azt az iparral is. Ami iparunk nem fejlődik úgy, mint másutt. Külföldön előkelő családok sarjai üznek ipart, kereskedelmet, nálunk azt azonban nem látjuk, mert nálunk dehonestálónak tartják, ha valaki iparos, vagy kereskedő. Már ez a felfogás is nagy akadálya iparunk föllendülésének. Az állam tulkiadásait megokolhatónak tartja, mert sehol nem veszik az államot annyi mindenféle czimen igénybe, mint nálunk. Mennél gyöngébb valamely társadalom, annál jobban szorul az állam támogatására. A társadalmat kell erősíteni, hogy ez a maga lábán járjon és akkor majd inkább boldogulunk. Mindent az államtól követelni nem lehet, nem szabad. A telekkönyvek tisztviselőiről beszél és ezeknél fokozottabb kvalifikációt sürget. A költségvetést elfogadja, mert bizik a kormány szabadelvű programjában és a miniszterelnök hármass jeliségében.

Zselénszky Róbert az örlési kedvezményt normális körülmények között helyesnek látja mert fejleszti a malomipart anélkül, hogy a mezőgazdák érdekeit sértene. A budapesti malmok azonban ezt túlzásba vitték, oly módon, hogy majdnem kizáróan román és szerb buzát őrltek és a magyar termést mellőzték. Így történhetett azután meg, hogy ezek a lisztek, amelyek mint magyar lisztek kerültek külföldre, ott diszkreditáltak a magyar liszterméket. Az örlési forgalom megszüntetése tehát helyes. A borhamisítási kérdésre tér át és azt mondja, hogy ideje immár, hogy ezzel a kér-

— Se jobbra, se balra ne nézz, itt állj mellettem . . .

Kidugták az égő arcukat; a szívük sebesen vert a félelem és nélkülözéstől. Remegve keresték egymás tekintetét s *Miczi*, a könnyűvérű *Miczi* elszomorodva simogatta a a nénejezeit:

— Isenem, ha bennünket most a mama látna, vagy ő . . .

— Kisasszonyaim, ne hajoljanak ki, lelkeim, oktatta őket egy természetes kofa asszony: tiltja a gőzös régulája, meg osztán kár is volna a helyes kis orozájukért. — Isten ments, hogy összetörje valami telegráf karó, mint már annyiszor olvastuk az írásban . . .

A két leány önkénytelen visszahúzódott.

— Ugy, ugy aranyosok, de hogy is kerültek mi közibénk szép uri lelkeim?

— Hé bácsi, ugy ne vigye odébb a piszkos szűrét, hogy menten bekiáltom a kondoktort. — Te meg, málé kölyök, állhatsz is, nem török belé a bokád!

A két leány hálatelt pillantást vetett az erőlyes asszonyságra.

— No, most már parancsoljanak helyet foglalni, szolt a leányokhoz szeliden, kötényével gondosan törölgetve az üresen hagyott helyet.

— Bizony, bizony, — mentegetődzött, — máskor koránt sincs itt aanyi népség, de hát piac van Orosházán. Oda megy a tenger hagy-más, paprika áruló nép. Még csak az a szerencse, hogy az eső nem esik, ugy is elég volt az

idén belőle. Jaj mekkora vizek vannak arra, mifelénk a buza csupa rozsdá. Nagy, nagy istenverés . . .

Folyt az asszonyból a szóáradat, *Miczi* még egyre feszkelődött a helyén.

— Rosszul vagyok! sugta oda *Gizának* s csakugyan halott halvány volt az arca.

Giza megjéjdt:

— Uristen, csak a kalauz itt volna valahol . . .

— Kisasszony, fordult hozzájuk egy szolid intelligens kinézésű fiatal ember, ki eddig hát-tal volt feléjük, ha nem veszik szerénytelenségnek, én ajánlanék valamit: méltóztassanak kihuzódni a folyosóra, majd megmutatom . . .

Udvariasan felnyitotta az ajtót:

— Parancsoljanak: talán itt . . .

— Hiszen ez nem folyosó, szörnyűködött *Giza*.

— Kérem a harmadosztályon . . .

Két lépés volt az hosszában, szélességében talán egy fél. Jobbról, balról nyílt az ajtó a felszállásra.

— Sokáig nem értünk állomást, itt addig pihenhet a kisasszony . . .

— A jó Isten velünk, — sugta oda *Miczi* bágyadtan *Gizának*. — Hisz ez uri ember, tán ugy járt mint mi . . .

Oda támasztotta fejét az ablakhoz s a tiszta levegő menten visszaadta kedélyének ruganyosságát.

A fiatal ember is kint maradt a fülkében. A tulsó ablakhoz huzódott, de most arczával fordult a lányok felé s azok a félhomályban mintha érezték volna tekintetét. A kezeit összekulcsolta mellé s ugy nézett rájuk, még lélekzetét is visszafojtva.

— Messziről jön? kérte *Miczi*, hogy a zavart csöndet elüsse valamivel.

A nénye egy pillantással leintette, mi nyilván figyelmeztetés volt a diskurzus félben hagyására. *Miczi* bosszankodott; »Te olyan hálátlan is tudsz tenni . . .« mert a szegény fiu már a kisebbik csomagjukat is kiczipelte, melyen felváltva, hol az egyik, hol a másik tilt.

— Szabadkáról jövök mondta az s még a hangja is egyre rokonszenvesebb lett.

— Vasutépítésnél voltam kint s most megyek fel Pestre.

— Szeret Pesten lakni? — toldta a beszélgetést *Miczi*.

— Oh, nem sokat élvezem én a főváros örömeit, — enyém a munka, a tanulás.

— Én is most jövök a vizsgáról s ez már az utolsó vizsgám — csicsergett a leány.

— Nekem még sok van hátra . . .

A vonat sebesen robogott, az apró őrházak, telegráf oszlopok, a helyt-helyt sötétlő, lombos erdőcskék kísértetiesen futottak el mellette. Az égbolt keleti felén egy csomó sötét, rongyos szélű felhő mögül vörös tányérral futott fel a téli hold világa s aztán lassan-lasson valami ezüst ködöt szórt szerteszt az éj-

déssel ismét foglalkoznak. Figyelmébe ajánlja a földmívelési miniszternek azt az előterjesztést, amelyet ebben a tárgyban egy aradi borkereskedő újabb tett.

Ezután beszéltek még *Majláth* József gróf, *Hegedüs*, *Lukács* és *Darányi* miniszterek, mire a költségvetést általánosságban elfogadták.

A belügyi tárczánál *Korányi* Frigyes dr. a tüdővész elleni intézkedések foganatosításáról beszélt, mire *Szell* Kálmán miniszterelnök megígérte, hogy e téren széles körű intézkedéseket fog életbeléptetni.

Az összes tárczákat vita nélkül fogadták el.

Délafrikai háború.

London, április 23. A Reuter-ügynökségnek jelentik Ladysmithből tegnapi kelettel: Elandslaagte közelében ma egész nap csatározás folyt. A búrok korán reggel előnyomultak az Elandslaagtetől nem egészen három mérföldnyire emelkedő dombláncz felé, a melyet az angolok gyalogsága már előbb megszállott. Mikor a búrok az angolokat meglátták, bombázni kezdték a dombokat, de nem sikerült az angolokban kárt tenniük. Mikor azonban az angolok helyőrségi és hajóágyui megszólaltak, a búrok elhagyták előretolt hadállásaikat. A veszteségekről még semmit sem tudnak.

Pretória, április 23. (Reuter.) *De Wett* tábornok jelenti ma délután Wepenerből, hogy az angolokat még most is bekerítve tartja és tizennégy embert elfogott, köztük egy főbb tüzérszert, továbbá, hogy az Aliwalnorthból előnyomuló angol fölmentő csapatok elpusztítják a környéken levő farmokat.

London, apr. 23. A Reuter-ügynökségnek jelentik Maszeruból tegnapi kelettel: Négy búr ágyu erősen bombázza a wepeneri helyőrséget. Ma reggel Dewetsdorp felől dörgés hallatszott. Belsőültek jelentik, hogy *Brabant* tábornokot ma a Bushmanskopon Wepenertől 20 mérföldnyire előnyomulni látták. A búr csa-

patok három részre vannak osztva, a melyek közül kettő készen áll a fölmentő csapatok ellen, a harmadik pedig Wepenert zárja körül. A bázutók kíváncsian, de nyugodtan nézik az eseményeket.

Maszeru, apr. 23. *Brabant* tábornok tegnap este Bushmanskopba érkezett és ma délelőtt harcra keveredett a búrokkal. Ennek a táviratnak földadásakor már több órája tart az ágyuzás. *Dalgety* ezredes jelentése szerint Wepenerben jól állanak a dolgok. A búrok 300-nál több gránátot vetettek a városba, a nélkül azonban, hogy nagy kárt okoztak volna. Az ellen-ségnek nagy vesztesége volt.

London, április 23. *Laurenzo* Marquezből érkezett hír szerint, mely azonban még megerősítést nem nyert *Dewett* tábornok elesett.

London, április 23. *Warren* tábornok a natáli parancsnokság alól végleg fölmentetett.

A »Fehér Kereszt« Nagyváradon.

Évenként rengeteg ártatlan élet pusztul el a gondozás hiánya, a nyomor miatt, vagy az angyalcsinálók lelketlensége folytán. Uton-utfélen látjuk azokat a félig meztelen kicsinyeket, akiknek arczáról lerí a korai szevedés, az éhség s akiket nyomorban elő anyjuk a könyörtület czéltáblájául tesz ki az utra, hogy alamizsnáért nyujtsák a járókelők elé aszott kecskéiket.

Ha el nem púsztulnak ezek a szánandó teremtések, felcseperednek a szennyben, bűnben s testileg elsatnyulva, lélekben megromolva, ártalmára, veszélyére lesznek a társadalomnak.

Minden időben voltak könyörtületes jó lelkűk, akik földi javaikból áldoztak az ilyen szerencsétlen árvák, elhagyott gyermekek nevelésére, gondozására, de csak kevés életet tudott az egyes jó lelkűk könyörtülete megmenteni az elpusztulástól vagy elzülléstől.

Nagyváradon különösen akadtak mindig emberbarátok, akik tetemes összeget áldoztak a lelenczék, árvák nevelésére; egyesületeink, intézményeink hirdetik a nemes szívek munkáját.

leány egyformán konstátálta rajta, hogy a kabátja szabása, a kalapja, cipője is olyan furesa, mint otthon a valóságos mesterlegényeké. Szinte restelték volna, ha az állomáson valami ismerőssel találkoznak, mert a szegény fiu egyre ott silbakolt a csomagjuk mellett s nézett, nézett rájuk, mint valami hűséges kutya.

— Ni ott vannak Vérkonyiék, sugta Giza a hugának ijedten.

Azok nagy örvendezve már jöttek a lányok elé.

— Milyen jó, hogy együtt utazhatunk! — tapsolt a kis Várkonyi Ella.

Giza a pénztárnál érvényesítette a jegyet, persze ráfizetéssel a II. osztályra.

Elegánsan szállottak fel az uri ismerősökkel s a hordár hajlongott előttük. A nagyfiu a korlátra támaszkodva csak bámult, bámult maga elé s mikor a két leány még egyszer kinézett az ablakon, — úgy tetszett neki, mintha egy futó bucsu pillantás érte volna. Szinte fátyolos lett tőle a szeme.

Azok bent egymásra néztek s a kisebbik szinte szomoruan mondta:

— Istenem, milyen forcsán is bántunk el szegénynyel aztán . . .

Oly nagy munka vár azonban ezen a téren ránk, hogy társadalmi uton csak részben lehet segíteni a bajon. Ezért kellett az államnak közbelépni, hogy a társadalommal vállvetve karolják fel a lelencz-ügyet s meantsék meg azokat a sok száz-száz zsenge életet a hazának és a társadalomnak.

Az új törvény értelmében a lelencz-ek tartásának és gondozásának költségeit az állampénztár viseli.

De még ez magában és ilyen formában nem elég, mert a dajkaságba kiadott gyermekek nagy perczentje pusztul el, daczára az orvosok időnkénti felügyeletének.

A Fehér Kereszt egyesület kitzte czélul, hogy az ország különböző pontjain, a hol fiók-egyesületek keletkeznek, lelenczházakat állít fel. Régebben ez óriási pénzbe került volna s tisztán társadalmi uton majdnem lehetetlen. Most azonban elég, ha az egyesület helyiségről és berendezésről gondoskodik, a gyermekek gondozási költségeit az állam fedezi.

Nagyváradon dr. *Bulyovszky* József polgármester penditette meg az eszmét a Fehér Kereszt fiókjának megalakítása iránt.

Hónapok óta tárgyal tekintélyes egyénekkel az eszme megvalósításán, míg végre vasárnap az új egyesület megalakult. Ezzel megtették az első lépést a nagyváradai lelenczház felállítására.

A városház nagytermében városunk előkelő férfiai és jótékony hölgyei nagy számmal gyűltek egybe.

Dr. *Bulyovszky* József polgármester elnökölt az értekezleten. Üdvözölte a megjelenteket s ismertette az összejevetel czélját. Történeti sorrendben fejtette ki az előzetes tárgyalásokat, azok eredményét. Hangsúlyozta a nemes czélt a mely a kezdeményezőket vezérelte. Tetszéssel fogadott beszéde végén felhívta a jelenvoitakat, hogy a Fehér Kereszt egyesület nagyváradai fiókját alakítsák meg.

Az indítványt egyhangu lelkesedéssel elfogadták s az egyesület megalakulását kimondták.

Ezután az elnökség és a választmány megalakítására került a sor.

A tisztviselőkn kívül külön férfi és külön hölgy választmányt alakítottak.

A választás a következő eredménnyel történt:

Elnök: Dr. *Bulyovszky* József.
Másoelnökök: *Mezey* Mihály, dr. *Konrád* Márk, dr. *Kornstein* Lajos.
Titkárok: *Winkler* Lajos, dr. *Gyémánt* Jenő.

Igazg. orvos: Dr. *Rácz* Ödön.
Pénztárnok: *Hegedüs* Géza.
Ellenőr: *Nyiry* György.
Ügyész: Dr. *Ritoók* Géza.

Elnöknő: *Des Echerolles* Kruspér Sándorné, szül. báró *Gerliczy* Stefánia.

Másoelnöknők: Dr. *Bulyovszky* Józsefné, *Mezey* Vilma és *Bognár* Sándorné.

Férfi választmány: Dr. *Beöthy* László, dr. *Baróthy* Ákos, dr. *Berkovits* Ferencz, *Beczky* Lajos, dr. *Berkovits* Miklós, *Bognár* Sándor, *Czifra* Kálmán, dr. *Dőri* Ferencz, *Des Echerolles* Kruspér Károly, *Des Echerolles* Kruspér Gilbert, dr. *Edelmann* Menyhért, *Farkas* Izidor, dr. *Fráter* Imre, dr. *Grósz* Menyhért, dr. *Grósz* Albert, dr. *Hoványi* Géza, *Huzella* Gyula, *Hlatky* Endre, dr. *Mayer* László, *Molnár* Lajos, dr. *Márkus* László, *May* Sándor, *Nagy* Ferencz kir. törv.-széki elnök, *Ritoók* Zsigmond, *Rádl* Ödön, dr. *Radó* Ignác, *Szunyogh* Péter, *Schöpplin* Agoston, dr. *Wallner* Ödön és dr. *Várady* Zsigmond.

Női választmány: Dr. *Beöthy* Lászlóné, dr. *Baróthy* Ákosné, dr. *Berkovits* Miklóné, dr. *Berkovits* Ferenczné, dr. *Dőri* Ferenczné, *Des Echerolles* Kruspér Laura, *Fekete* Sándorné,

szakába. Mentől feljebb jött, annál fehérebb lett a sugara s hogy beömlött a kocsii fülké ablakán, valami csodaszép reflexet vetett a leányokra. A férfi babonás csodálattal nézte a két karcsu alakot, a kik önkénytelen édes pózzal karolták át egymást.

— Ugye-e bár a technikán van? kérdezte kis szünet után a nagyobbik. Ismerősöm van ott . . .

— Én csak a technológián vagyok, mondta a fiu szerényen. Igen, mi csak este tanulhatunk, mert egész nap dolgozunk van a gyárban. Hat óra munkaidő, de ez semmi, mert az ember napról-napra hasonlóbb lesz a vashoz, a melylyel dolgozik. Oh én imádom a gépet! Istenség rejlik abban! Istenség . . .

A két leány gyönyörködött a lelkesedésben, a széles vállu, karcsu fiatal ember csakugyan úgy festett a misztiku világitásnál, mint valami Zeusz korabeli pogányisten, a ki villámot szokott kovácsolni, hogy ellopjon az égietől minden hatalmat.

Miczi fülébe sugta a néniének:

— Te, milyen kedves ez, — milyen szép . . .

Éjfél tájt más vonatra kellett szállaniok s a fiu hűségesen cipelte utánnok a csomagokat.

A lányok könnyű jártassággal nyitottak be az I. osztályu váróterembe. A fiu félszegen húzódt meg s tudja Isten, mintha a nagy világozsgon veszített volna a nimbuszából. A két

özü. báró Gerliczy Félixné szül. Kornis Lujza grófné, dr. Grósz Albertné, dr. Gyémánt Jenőné, özü. Grunwald Herikné, dr. Hoványi Gyuláné, Huzella Gyuláné, Kunz Gusztávné, dr. Kornstein Lajosné, Láng Józsefné, Léderer Dávidné, Molnár Lajosné, dr. Molnár Imréné, ifj. Moskovits Mórné, Nyíry Györgyné, Nagy Ferenczné, özü. Recht Ignácné, Ritoók Zsigmondné, Sal Ferenczné, Schlauch Jozefin, özü. ifj. Schwartz Abrahámné, Schwartz Ferenczné, Tóth Imréné, Wechsler Adolfné.

Számvizsgálók. Elnök: Dr. Dóri Ferencz, Láng József, Ragány János.

UJDONSAGOK.

TAJÉKOZTATO.

Régészeti és történelmi muzeum (Schlauch-park) nyitva minden vasár- és ünnepnap d. e. 10 órától fél 1-ig és d. u. 3-5-ig 20 fillérért. Kedden és csütörtökön d. u. 3-5-ig 40 fillérért. Más időben 1 korona.

Április 23 és 24 Jegyzői vizsgák a vármegyeházán.

Április 26. Esküdtársi tárgyalás.

Április 28. A Berettyó társulat közgyűlése.

Április 29. A tornakör versenye d. u. 6 órakor.

Május 6. A nőegylet közgyűlése.

Május 19. Esküdtársi tárgyalás.

* **Vaszary Kolos** hercegprímás, mint értesülünk gyengélkedése folytán az eredeti dispozióktól eltérőleg nem fogja vezetni a római zarándokokat; a hercegprímás a vezetésre felkérte **Császka György** kalocsai érseket, a ki készségesen vállalkozott is.

* **Az amateur kiállítás.** Az eredetileg csak két napra tervezett kiállítást meg kellett hosszabbítani egy nappal s azután ismét egy nappal és így tovább. A kiállítás iránt ugyanis a társadalom minden részében oly nagy az érdeklődés, hogy a jótékonyág finansziójának megrövidülése nélkül lehetetlen volt a kiállítás időtartamát csupán két napra szorítani. Nem csak a nagy közönség, hanem a tanintézetek ifjúsága is vonulnak föl a vármegyeház nagytermébe a gyönyörű szép kiállítást megsüdülni, melyhez foghatót rég nem látott a nagyváradi közönség. A folyton gyarapodó anyagi eredményből már előre is látható, hogy az a nemes eszme, a minek megteremtését a nőegylet nemes lelkű elnöksége maga elé tűzte, az agg nők menházának eszméje, több száz forinttal fog előre haladni a megvalósulás felé. A délelőtti folyamán már a **nyolczadik száz** jegycsomag fogyott el. Vasárnap úgy délelőtt, mint délután zsufolásig volt a kiállítás két terme nézőközönséggel, mely nem győzött eleget csudálkozni a nagyváradi amateurök remekművein. Tegnap is nagy közönség nézte a kiállítást és alig is van most valami kellemesebb szórakozás, mint körüljárni a szebbnél szebb kiállított tárgyak között.

* **Egészségügyi gyűlés.** Nagyvárad város közegészségügyi szakbizottsága holnap, április hó 25-én délután 4 órakor, a városház nagytermében ülést tart, a melyre a bizottság tagjait van szerencsém tisztelettel meghívni. Nagyvárad, 1900. április 23. Dr. **Grósz** Albert elnök. Az ülés tárgya: a biharmegyei közkórház szennyvizének levezetésére tervezett csatorna hálózat építésének felülbizárlata.

* **Tanárválasztás.** Nagyvárad város községi iskolaszékének tagjait a községi polgári iskolánál nyugdíjaztatás folytán megürült egy szaktanári állásnak választás utján való betöltése tárgyában f. hó 26-án csütörtök délután 4 órakor a városháza tanácstermében tartandó választó és azt követő rendes gyűlésre tisztelettel meghívom. Nagyvárad, 1900. április 23. Dr. **Sipos** Árpád, iskolaszéki elnök.

* **Hegedüs miniszter utazása.** **Hegedüs** Sándor kereskedelmi miniszter, a ki ma Raguzából visszaérkezett Budapestre, jövő szombaton elmegy Ikkervárra, az új villamos vasut megnyitására, másnap pedig Szombathelyre rándul, a hol több ipari telepet fog megtekinteni. Hasonló czélból elmegy Sopronba is.

* **Diszes esküvő.** Előkelő, diszes esküvő volt tegnap délelben a y. olasz r. kath. plebánia templomban. Dr. **Vári Szabó** Béla orvos, nagybirtokos kedves, szép leányát: Margitot vezette oltárhoz **Putnik** Béla m. kir. honvéd hadnagy. Az esketést **Dencs** János tb. kanonok végezte s szép beszédet intézett az ifjú párhoz. Tanuként **Virányi** Géza honvéd ezredes és **Rózsa-völgyi** hásló nagybirtokos szerepeltek. Az esküvőn a honvéd tisztikaron kívül előkelő diszes nászközönség volt jelen.

* **A párisi kiállítás.** Az osztrák kiállítási képviselők — mint Párisból jelentik — tegnap este a Champs-Elysées-ben ebédet rendeztek, a melyen jelen voltak: gróf **Wolkenstein** osztrák-magyar nagykövet, gróf **Esterházy** Pál nagykövetségi tanácsos, **Förstenberg** herceg nagykövetségi titkár dr. **Exner**, az osztrák kiállítás főbiztosa, **Lukács** Béla a magyar kiállítás főbiztosa **Picard** Alfréd kiállítási főbiztos és több más előkelő tisztviselője a kiállításnak.

* **Szinlap 1838-ból.** Molnár Sándor derecskei lakos úgy látszik praktikus ember, ez uttal azonban alighanem csütörtököt mond a számítása. Egy levelet intézett Nagyvárad városához, amelyben kijelenti, hogy a mellékelt régi szinlapot hajlandó 60 korona díjért átbozsájtani a város tulajdonába. A jóállapotban levő szinlap 1838-ból való, mikor **Kilényi** szintjászó társasága tartott előadásokat Nagyvárad-Olasziban. A régi szinlap tartalma: 1838. május 13-án, vasárnap »Cserni György vagy Kula cigány és Csicsa fija,« mulatságos víg énekjárték 3 felvonásban adatott. A személyzet között találjuk a **Latabár** nevet. Más ember ingyen adja az ilyen művelődés történelmi emléket a muzeumnak A város bizonyára nem siet érte kifizetni a 60 koronát.

* **Nem kell zengeráj.** Aradról írják: **Leszkay** András színigazgatónak egy beadványa alapján a színügyi bizottság körülményesen foglalkozott a nyári színházzal. A vita főleg azon kérdés körül forgott, hogy a mennyiben az igazgató nyáron egy- vagy több heti szünetet tartana, megengedhető-e, hogy ebben az időben játszhasanak az orfeumok? Abban történt megállapodás, hogy a zengerájok, melyek pedig ugyancsak tejjel-mézzel folyó Kánaánt dicsérnek a vértanuk vásosában, **egyszer s mindenkorra kitiltatnak Aradról.** Nem játszhatnak itt sem télen, sem a kánikulában, egy szóval: soha. Hír szerint **Szeged** lesz a második város, a mely **Arad** ezen nemes elhatározását magáévá teszi. És **Nagyvárad**?

* **Tízéves találkozó.** Mindazok akik az 1889—90-iki évben a nagyváradi felső kereskedelmi iskolában érettséget tettek felkértek, hogy a tízéves találkozó módozatainak megbeszélése végett tartózkodási helyüket **Kemény** Ödönnel Fiumében közöljék.

* **Egy ifjú nő halála.** Egy alig 18 éves ifjú asszonyt ragadott ki a halál a szerető hitves s az édes apa karjai közül. Még alig élt s már is letörte a halál fagyos keze. Ravatala körül állanak a földig lesújtott szerető férj, a bánattól megtört apa és a mély gyászszal sujtott testvérek és rokonság. És ott gügyög egy kis ártatlan anygalka, alig pár napos s már is elvesztette az édes anyját. **Marosi** Endre élesdi járásbírósi jegyző neje: született **Rozsly** Etelka tegnap délelőtt jobblétre szenderült. Még egy éve sincs, hogy esküvőjét tartotta. Nem-

rég egy piczinyke fiúcskának adott életet s mikor öröme teljes volt és mikor azt hitték, hogy tul van minden veszélyen, gyilkos betegség: mellhártya gyuladás támadta meg a gyenge nőt s kioltá ifjú életét. Temetése holnap, szerdán délelőtt lesz. A mélyen sujtott család a következő gyászjelentést adta ki:

Marosi Endre mint férje valamint kis fia **István**, édes atyja **Rozsly Géza**, anyósa özü. **Martinek Mátásné**, testvérei **Rozsly István**, **Margit**, **Erzsike** és **Gyula**; sógora **Martinek Béla** és családja, **Ferencz**, sógornője **Mariska**, nagybátyja **Rozsly Gyula** és neje **Zolnay Juliánna**, nagynénje **Rozsly Gabriella**, férj. **Ruff Józsefné** és gyermekei, valamint az összes rokonok nevében is fájdalomtelt szívvel tudatják a szerető jó hitvestárs, anya, gyermek testvér és rokonnak **Marosi** Endréné szül. **Rozsly Etelkának** f. évi április 23-án d. e. 12 órakor életének 19-ik, boldog házassága első évében, rövid, de súlyos szenvedés és a haldoklók szétségeinek ájtatos felvétele után történt gyászos elhunytát. A megboldogult drága halott földi maradványai f. évi április 25-én d. e. fél 10 órakor fognak **Kőfaragó-utca** 824. sz. háztól az olasz-i közsírkerthben lévő családi sírhelyen örök nyugalomra tetetni. Mely végtisztességtételre az elhunyt rokonai, barátai és ismerősei tisztelettel meghívotnak. Nagyvárad, 1900. április 23. Áldás és béke lengjen az oly korán elköltözött drága hamvak felett!

* **Tűz a tűzéraktanyában.** A nagy tűzéraktanyában tegnap délelben veszélyes tűz támadt. Az egyik istálló padlásán, a felhalmozott széna és szalma között ütött ki a veszedelem. A tűzoltóság csakhamar megjelent, de a tűzet nagyon nehezen lehetett a sok égő anyag miatt eloltani. A tetőzet leégett, az istálló belsőjében azonban semmi kár nem történt. A veszélynél **Mezey** Mihály tűzoltó parancsnok és **Rimler** Károly főkapitány is megjelent.

* **Elveszett fia.** **Szücs** Péter sarkadi lakos 12 éves **Ferencz** nevű fia, a ki mint kisbajtár volt alkalmazva egyik sarkadi uradalomban, f. hó 12-én eltávozott hazulról s azóta nyomtalanul eltűnt. Országos körözése elrendeltetett.

* **Megszűnt a pestis.** A m. kir. belügyminiszter értesíti a törvényhatóságokat, hogy **Alexandriában** és **Oportóban** a pestis teljesen megszűnt, ezenkívül **Egyiptomban** és **Portugáliában** az egészségügyi viszonyok annyira kedvezők, hogy egyetértve a szakminiszterekkel, a némely tárgyakra a pestis miatt hozott tilalmi rendeleteket hatályon kívül helyezi.

* **Figaró bosszuja.** **Pess** Péter borbélylegény tegnap ünneplőbe vágta magát s elsielt a **Váci-utca** 10. számú házba, a hol szive bálványá **Oláh Ilka** lakik. A fiatal cselédleány, a ki ugylátszik, nem igen rajong a **Figaró** szerelméért, hidegen fogadta a kicsipett gavallért s még konyhaszékkel sem kínálta meg. **Figaró** pözba vágta magát s költői lendületű szavakban igyekezett a leány rábirni, hogy a szép tavaszi délutánt kün a szabadban, a hol a madarak oly megható módon csicseregnek az édes szerelemről — vele töltse el. **Julia** azonban nem hallgatta meg a hős **Romeót**. **Figaró** bosszút lihegett s a következő pillanatban vashatárral úgy vágta fejbe a lányt, hogy a vértől boritva eszméletlenül rogyott össze. A hős férfiú ezután elmenekült. A szegény leány baját a házbeliiek vették észre, a kik nyomban a mentőket hívták. Ezek aztán bevitték a **Rókus-kórházba**. **Figaró** ellen a rendőrség megindította az eljárását.

* **Megöltte a feleségét.** **Izsák** Izidor kralovai kereskedő beteges vén ember volt, a felesége pedig viruló szépségű fiatal asszony. Az öreg férj vak féltékenységekben megröhanta nejét és egy borotvával elmetszette a nyakát. **Izsák** Izidor ezelőtt két évvel hozott magának messze földről egy olyan szép asszonyt, a ki nek a bámulatára jártak a falubeliék. Uri emberek versengtek egymással, hogy elnyerjék a szép asszonyt kegyét, de eredménytelenül, mert az asszony hű maradt férjéhez. A vén ember mindennek daczára folytonosan féltékenykedett az asszonyra. Ütötte, veszekedett vele s az asszony mindezt tűrte. A napokban ismét he-

ves családi perpatvar támadt köztük. Vad indulat fogta el a féltékeny férjet. Rátámadt feleségére, a ki sirva futott a megzavarodott ember elől. A férfi ekkor már elhatározta, hogy megöli feleségét. Birokra kelt az asszonnyal a szobában. A gyenge asszony nem birt a megvadult emberrel, aki leterpette az asszonyt és egy beretvával átmetszette a torkát. De ezzel még nem elégedett meg. Mikor az asszony már véres testtel vonaglott, egy kalapácsot kapott elő s azzal addig ütötte az asszony fejét, a mig az meg nem halt. Az esetnek rögzön híre ment a faluban. A csendőrség letartóztatta a gyilkos férjet és bekísérte a szabadkai törvényszékhez.

* **Halálozás.** Résztvétel vettük a következő gyászjelentést: Leksey Sulyok Miklós és neje szül. Remekházi Szegedy Ilona, valamint gyermekeik Ida, Dezső, Irma, Piroska, Bertalan, József, Zoltán és Jenő, ugyszintén számos rokonok nevében, mély fájdalommal tudatják, szeretett édes atya, após és nagyapának **Leksey Sulyok** Imrénének f. hó 21-én este 8 órakor, életének 78 ik évében történt gyászos elhunytát. A megboldogult hült tetemei f. hó 24-én d. n. 2 órakor fognak a ref. egyház szertartása szerint Szabolcsen örök nyugalomra tételni. Mely végtisztességtételre az elhunyt rokonai, barátai és ismerősei tisztelettel meghívotnak. Szabolcs, 1900. április 22. Béke hamvaira!

Az apósgyilkos.

Nagyvárad, ápril 23.

Ma vette tárgyalás alá az esküdtzék az első gyilkossági ügyet, az apósgyilkos **Gönczi** Ferencz esetében. A gyilkosság ügyét vasárnapi számunkban részleteztük.

Az esküdtzék a következőkből alakult meg:

Bondár Ferencz, Kóti Mihály, Körffy Károly, Székely István, Szőke János, Breier Farkas, br. Chappon Samu, Bereczky Imre, Pálfi Bálint, Neumann Béla, Farkas Izidor, Zakar István rendes és Keztyüs Lajos, Szabó József póttagok.

Ezután **Millye** Gyula elnök a következő kérdéseket intézte a vádlotthoz:

— Beösméri a tettet?

— Be.

— Kívánja elbeszélni hogy történt?

— Igen. Apósom engem sokat üldözött és ezért fojtottam meg. Befogtam az orrát, száját és így megfult.

— Nem védekezett az apósa?

— Csak egy kicsit, mert rövid idő múlva meghalt.

— Mennyi ideje vette el a feleségét?

— Huszonhat éve.

— Azóta mindég ott éltek az öregnél?

— Nem, nála csak nyolcz éve laktunk.

— Az utolsó időben együtt lakott az apósával?

— Igen, egy kenyeren éltünk.

Könyek között aztán elmondja, hogy tizenkét gyermeke volt, de csak három él most. Azt mondja, hogy az apósának elég tekintélyes vagyona volt, de azt elköltötte.

— Gondolt arra, hogy megöli az öreget?

— Arra nem, pedig sokszor elszántam magamat az utolsó, annyira el voltam busulva. Leginkább az utóbbi időben voltam elkeseredve, azt is gondoltam, hogy elpusztítom magamat, mert nem az én életem már semmit sem.

— Mikor gondolt arra először, hogy megöli apósát?

— Csak azon az éjszakán amikor megfojtottam, amikor egyedül maradtam vele. Akkor este nem volt odahaza senki, lefeküdtünk és el is aludtam. Éjfél körül ébredtem fel, akkor határozta el, hogy elteszem láb alól. Két vagy három óráig gondolkodtam ezen, de a rossz gondolatnak nem tudtam ellentállani.

— Hogy hajtotta végre a tettet?

— Oda mentem az ágyához és befogtam a száját és orrát.

Gönczi Ferenczné sirástól elfojtott hangon adja elő, hogy mint sértett, semmi előadni valója, követelése nincs apjának megölője ellen, de mint tanu vallani akar a férje érdekében.

Férjével egyetértőleg vall, ő is azt tartja, hogy apjának iszákossága, veszekedő természete okozta a bajt.

Miután a törvényszék Gönczinét megeskette, a három orvosszakértő: Dr. **Grosz** Albert, dr. **Grosz** Menyhért és dr. **Fisch** Áron kihallgatása következett, kik azt adták elő, hogy **Péchi** Sándor halála erőszakos fulladás folytán következett be. Ezt vallotta dr. **Spitzer** Henrik nagykeréki-i halottkém is.

Majd egymásután következnek a tanuk, **Varga** Gyula, **Varga** Gyuláné, **Kis** Sándor, **Dózsa** Gáspár, **Garzó** István, **Tóth** Ferencz, **Berczi** Istvánné, **Bere** András, kik mindannyian ismerték Gönczinek viszonyát apósával s **Péchi** ő is izgága, durva embernek ismerték.

A tanuvalomások után az elnök délben fél 2 órakor a tárgyalás folytatását délután 3 órára halasztotta el.

Délután.

Pontban 3 órakor vette kezdetét az ügy folytatolagos tárgyalása.

Dr. **Weissberger** védő felmutat egy vékony füzetet, melynek tartalmát **Gönczi** Ferencz írta még 1896-ban s ott leirtak összefüggésben vannak a bűnpör adataival, amennyiben a vádlott házassági történetét írja le s apósának viselt dolgaival foglalkozik. Kéri az egész füzet felolvasását.

Vámossy alügyész ellenzi ezt, de a törvényszék rövid tanácskozás után elrendelte **Gönczi** Ferencz naplójának felolvasását.

Schiller jegyző olvassa a naplót, a vádlott sir s az esküdtzék és a hallgatóság el van ragadtatva. Egy közönséges paraszt ember hogy tudott ilyen szépen, megindítóan írni? Itt kitént, hogy nem egy közönséges lelkű emberről van szó, hanem egy zseniről, amolyan Csehov-féle paraszt zseniről.

Ezzel befejeződött a bizonyítási eljárás, a az ügyész és a védő előterjesztett kérdéseiből a törvényszék megállapította az esküdtekhez intézendő kérdéseket.

A több óra hosszát tartó vád és védbeszéd után elnök a tárgyalás folytatását holnap d. e. 9 órára tűzte ki.

A Fortuna története.

A szerencsétlen **Fortuna** aranybányatársaság tegnap közgyűlést tartott.

Ebből az alkalomból nem lesz érdektelen közölnünk a társaság alapításának **birói vizsgálat** napfényre hozott történetét, úgy ahogy azt a **kir. ügyészség** megírta a két külföldi alapító elleni vádiratában, amelyet a büntető törvényszék határozattá emelt.

A nyomozással kiderített adatok szerint **Hoitsy** Pál volt országos képviselő 1893-ban optionálási jogot szerzett az Erdélyben Bucsum község határában fekvő Szent-Endre nevű bányára, mely **Boér** Béla bányagazgatónak és 30 társának volt a tulajdona.

Hoitsy Pál a bánya tulajdonosaival abban állapodott meg, hogy **30,000 frt lefizetése** mellett a bánya tulajdonát bármikor megszerezheti. Miathogy azonban **Hoitsy** Pál a bánya üzemeltetésére szükséges tőkével nem rendelkezett, **Berl D.** bécsi szénnagykereskedő vette társul maga mellé.

Berl D. a bányát — termőképességéről bizonyosságot szerzendő — 1895-ben, majd 1896-ban **Rainer St. Lajos** bécsi lakos, bányagazgatóval és általános ismert bányászakértővel megvizsgáltatta.

Ennek a szakértőnek véleménye szerint a bánya nagy tőkebefektetést igényelt volna. **Berl D.** tehát az ajánlotta **Hoitsy** Pálnak, hogy adjon tul a bányán.

Hoitsy Pál 1896. őszén **Csávolszky** Lajos útján megismerkedett **Langermann** James s.-franciscoi lakossal és **Hammond** Eduárd, az észak-amerikai államok volt főkonzuláival, akik

a bányát megtekintették és kijelentették, hogy részvénytársaságot alakítanak és ez majd megveszi a bányát. A vételi szerződést meg is kötötték. **A vételár 300 ezer forintban** volt megállapítva. Ebből 150,000 forint készpénzben volt fizetendő 150,000 forint pedig részvényekben.

A részvénytársaság a **Csávolszky** Lajos elnöklete alatt 1896. október hóban megtartott alakuló közgyűlésen tényleg meg is alakult. Az alapítási terv szerint a részvénytársaság 25 korona értékű 80,000 darab részvényből álló 2,000,000 k. alaptőkével alakult. A részvényekből azonban 60,000 drb. (750,000 frt) **Langermann** Jamest illetve a bánya átengedéseért, 19,990 drb. (249.870 frt) pedig **Hammond** Eduárd az észak-amerikai államok volt főkonzuljának volt szánva, aki azokért a bányaműveléshez szükséges gépeket volt köteleles szállítani. A fennmaradt 10 darab részvényt **Hoitsy** Pál, **Csávolszky** Lajos, **Grátzi** János, **Gertner** János és **Festelich** Géza gróf vették át.

Langermann James, **Hoitsy** Pálnak és **Berl D.**-nek a bánya vételárára 50,000 frtot ki is fizetett és a 14,000 drb részvényt át is adta. A **Langermann** James által készpénzben kifizetett 50 ezer frtból 43,000-et a bánya tulajdonosai **Boér** Béla és társai kapták, 6000 frtot **Berl D.**, mert ő ezt az összeget a bánya vételára fejében már előzőleg kifizette volt **Boér** Bélának és társainak. **Langermann** James azonfelül a neki jutott részvényekből 12,000 drbot (150,000 frt) **Csávolszky** Lajosnak adott.

Ebből a bizonyítható tényállásból nyilvánvaló, hogy a **részvénytársaság csak 10 drb részvény értékének megfelelő 250 korona alaptőkével alakult**, mert 60,000 drb részvényen **Langermann** James és társai osztozkodtak, 19,990 drb pedig **Hammond** Eduárdnak volt szánva, a részvénytársaságnak tehát nem is volt eladó részvénye.

Ennek daczára 1896. december havában az összes hazai lapokban hatalmas reklámmal, egy részvénytársaság igazgatóságának névalírásával ellátott prospektus jelent meg, mely a **Rainer St. Lajos szakértőnek elferdített véleménye** alapján azt mutatja csalárd szinezéssel, hogy a bánya a befektetett tőkének 60 százalékat, vagyis évi 600.000 frtot jövedelmez és azt a **hamis állítást** tartalmazza, hogy a bánya legmodernebb **zuzógépekkel** van felszerelve. A prospektus alatt pedig a „**Fortuna aranybánya szindikátusa**“ aláírással egy aláírási felhívás jelent meg egy lapban, melyben a szindikátus részvények jegyzésére szólította fel a nagyközönséget.

Ennek a nagyszerű jövedelmet biztosító prospektusnak megjelenése után a közönség **özönével jegyezte a részvényeket**. Amikor azután a **Langermann** James birtokában levő részvények javarésze pár hónap alatt elkelt: akkor **Langermann** James és **Hammond** Eduárd a pénzt zsebre tették és visszautaztak hazájukba.

A szakértőknek a vizsgálat adataival egyező véleménye szerint **510.975 korona folyt be Langermann** James kezéhez részvényekért. A nyomozás megállapította, hogy **Langermann** James és **Hammond** Eduárd voltak a szindikátus tagjai. A prospektusokat **Langermann** James készítette és azt tette közzé. Ugyanő arról is gondoskodott, hogy **Csávolszky** Lajos, **Hoitsy** Pál és **Berl D.** mindaddig ne értékesítsék részvényeiket, mig saját részvényeit el nem adja, amennyiben erre nézve nevezettektől kötelező nyilatkozatot is vett.

Ezek szerint Langermann James és Hammond Eduárd vállalata *merő szédélgesen* alapult és a jóhiszemű közönség kifosztására irányult. Galád terveiket pedig *ritka vakmerőséggel hajtották végre*, cselekményük kétségkívül megállapítja a B. T. K. 289. §-ába ütköző és a 380. §. valamint a 381. §-ának 2-ik pontja szerint minősülő család büntetett. Minthogy azonban feltalálhatók nem voltak, nyomozó levelet kellett ellenük kibocsátani.

EGYESÜLETEK.

A Biharmegyei Népművelési Egyesület közgyűlése.

A Biharmegyei Népművelési Egyesület április 22-én az egyesület hivatalos helyiségében *Szunyogh Péter* vármegyei alispán, egyleti elnök elnöke alatt illusztris közönség részvétele mellett tartotta meg az idei évi rendes közgyűlését.

A közgyűlésen jelen voltak:

Szunyogh Péter elnök, Sipos Orbán tanf. al-elnök, Böszörményi Géza ügyész, Réz Mihály titkár, Szemes Imre kir. s. tanfelügyelő, Nagy Béla kir. tanf. tollnok, Békésy F. Piroška, Katonáné T. Róza, Makay Katalin, Rézné Makay Gizella, Szathmáry Mariska, Auspitz Adolf, Balogh Károly, Békésy János, Bérczi János, Bodnár János, Domokos Andor, Dus László, Gábel Jakab, Gasperik Lajos, Huszár Károly, Istvánffy József, Jánosvári János, Kiss Elek, Kovács László, Krupka Károly, Markovits Pál, Mártonffy Zoltán, Mikussay József, Nánay András, Nyíry György, Stark Gyula, Szabó Sándor, Szűts Izsó, Vaday József, Virányi Győző, id. Wellner Alajos.

A közgyűlés első pontja a választmány évi jelentése volt, melyet Réz Mihály egyleti elnök terjesztett elő. Az évi jelentésből közöljük az alábbi közérdekű részeket:

Egyesületünk, a Biharmegyei Népművelési Egyesület — így kezdődik a jelentés — az elmúlt 1899-iki esztendőben is — nesztelenül bár — de ahhoz a nemes lelkesedéshez méltó állandó kitartással folytatta a nehéz munkáját, amelylyel 15 év előtt e nagy munka teljesítéséhez hozzá fogott. S a ki tudja, hogy a kitarásban erő, az erőben élet rejlik, az nem kétkelhetik Egyesületünk erejében és abban, hogy ez az erő, olyan élet-elixirt hord méhében, a mely hosszú éveken keresztül elegendő lesz még Biharvármegye kulturájának, népművelési ügyének megerősítésére. Mert kétségtelelenül eljön az idő, a midőn ez az ügy istápolásra nem szorul többé, hanem lesz benne elég energia ahhoz, hogy megálljon a saját lábán s ha majd akkor azoknak a fejére, a kik Biharvármegye népművelés ügyét *férfivá* nevelték — koszorút tesznek, ebből a koszorúból — erős a hitünk — nekünk, a Biharvármegyei Népművelési Egyesület tagjainak is jut majd egy babérlevél.

Az egyesület tagjainak száma a következő: van 45 alapító, 686 rendes, 31 pártoló és 176 működő, összesen 938 tag.

A választmány 6 rendes gyűlést tartott, legfontosabb ténykedése volt az egyesületnek iskolák és tanítók segélyezésén kívül az Erzsébet emlékfűzet kiadása, melyet 3000 példányban osztottak ki s a melynek megmaradt példányai a következő években kerülnek kiosztásra.

Tanszersegélyeket kaptak: a vársonkolyosi, szabolcsi, szarándi és a kalotai gör. keleti, a kokadi, fegyverneki gör. kath., a henczidai, kolyi, monospetzi-i, siteri ev. ref., a derecskei, érmihályfalvi izraelita, a korági róm. kath. és a tinódi állami iskolák.

Pénz segélyt kapott: az élesdi közs. iskola 54 frtot, a Szalczu Benjáminné érmihályfalvi magániskolája 30 frtot, a nagyváradi községi iskolák tanulóit 15 frtot és az ipariskolai tanulókat 15 frtot, mely utóbbin jutalomkönyveket vásároltak és osztottak ki a növendékek között.

Tanulók jutalmazására 20 frtot, vármegyei tanítók jutalmazására pedig 250 frtot fordítottak.

Ezek az évi jelentés főbb részei; megállapították ezután a jövő évi költség-előirányzatot, mely szerint a

Bevétel:

1. Pénztár maradvány	—	8 kor.	18 fill.
2. Rendes tagok díjából	—	2600	> — >
3. Pártoló tagok díjából	—	60	> — >
4. Működő tagok díjából	—	340	> — >
5. Alapító tagoktól kamat	—	110	> — >
6. Tagdíjhátralékból	—	1187	> — >
7. Alapítványi kamatok	—	400	> — >
8. Erzsébet-alapítvány kamata	—	50	> — >
9. Vegyes bevétel	—	100	> — >

Összesen: 4855 kor. 18 fill.

Kiadás:

1. Kölcsön visszatérítése	1100 kor.	— fill.
2. Iskolai tanszerekre	500	> — >
3. Iskolai kisebb segélyek	200	> — >
4. Iskolai jutalmak	500	> — >
5. Tanítók jutalmazására	400	> — >
6. Erzsébet-alapítvány jutalma	50	> — >
7. Egyleti közlöny kiadása	600	> — >
8. Egyleti közlöny szerkesztése	480	> — >
9. Pénztáros tiszteletdíja	200	> — >
10. Titkár tiszteletdíja	120	> — >
11. Szolgának	120	> — >
12. Nyomatványokra	50	> — >
13. Vegyesekre	44	> — >
14. Egyenlegül	191	> 18 >

Összesen: 4855 kor. 18 fill.

Az egyleti vagyon ez idő szerint 11925 kor. 78 fill.

A pénztárosi állást töltötték ezután be, dr. Tóth Mihály lemondását sajnálattal vette a közgyűlés tudomásul s neki hosszú éveken keresztül tanúsított működéséért köszönetet szavazott; a pénztárosi és muzeum őri állásra Békési János róm. kath. tanítót választották meg egyhangú közfelkiáltással.

A titkár ajánlatára új tagokul felvették Friss Zsigmond helybeli nagykereskedőt és Réti Miklós közepesi állami iskolai tanítót.

Gábel Jakab indítványára végül Szunyogh Péter elnöknek — kinek neve, egyénisége bizonyos fényt, díszet kölcsönöz az egyesületnek — elismerését és köszönetét jegyzőkönyvileg fejezte ki a közgyűlés.

A közgyűlést formális választmányi gyűlés előzte meg.

A gyűlés az elnök lelkes éljenzésével ért véget.

A lövész-egylet közgyűlése. A Nagyvárad polgári lövész-egylet rendes évi közgyűlését április hó 29-én vasárnap délután 4 órakor a »Sport-pavillon« termében tartja meg következő tárgysorozattal: 1. A választmány jelentése az 1899-ik évi ügyforgalom és nevezetesebb mozgalmakról. 2. A számvétség jelentése az 1899-ik évi egyleti és kerületi költségvetési pénztári számadásokról és a felmentvények megadásáról. 3. A választmány előterjesztése az egyleti szervezet átalakítása és az alapszabályok módosítására. 4. Az oly indítványok feletti határozat, melyek tárgyai f. évi április hó 27-ik napjáig a helyettes főlövész-mesternél írásban beadva lettek. Kelt Nagyváradon a polgári lövész-egylet választmányának 1900. évi április hó 22-én tartott üléséből. Janky József, helyettes főlövész-mester.

SZINHÁZ.

Somogyi Károly szervezkedése.

Somogyi Károly jelenleg az *ujvidéki* színházban nemzeti missziót teljesít s eme nehéz időben is társulatának újabb erővel való gyarapításával van elfoglalva.

Ujabban szerződtette *Nyárai* Antalt a jeles komikust, ki most vált meg a kolozsvári Nemzeti Színházról, továbbá Temesvárról szerződtette *Déri* Alfrédot lyrai szerelmesnek, *Barna* Jolánt soubrettnek, *Kalmár* Józsefet lyrai tenornak, *Békési* Gáspárt opera basszistának, *Gáthy* Lajost szerelmes és baritonistának, *Füredi* Józsefet operett buffónak.

Az igazgató összeállította most már a megnyitó előadás programját, mely *Endrődy* Sándor prologusából, *Várady* Antal előjátékából és a Hunyady László opera egy felvonásából fog állani.

Az opera a következő szereposztással fog menni:

Király	— — — —	Kalmár József
Gara	— — — —	Pintér Imre
Czilley	— — — —	Békésy Gáspár
Szilágyi Erzsébet	— — — —	B. Csik Irén
Gara Mária	— — — —	Forrai Ferike
Mátyás	— — — —	Lányi Edith
Hunyady László	— — — —	Ferényi József

A társulat május végéig marad Ujvidéken s ezután játszani fog a következő városokban: Kaposvár, Balatonfüred, Szarvas, Békés-Csaba s *október hó közepe táján* fog bevonulni Nagyváradra.

Igazságszolgáltatás.

Elhalasztott esküdtszéki tárgyalás.

A *Bajó* Gyula féle nagyszalontai gyilkossági eset esküdtszéki tárgyalása *Rádl* Ödön védő

REGÉNY-CSARNOK.

EL MATARIFE.

Francozából fordította: V. A.

II.

19.

Rögtön az a gondolatom jött, hogy meg nézem ezt a dicsőséges csapatot, mely épen a határ mellett megy el. Oda jön még ez. Megöleltem anyámat és elindultam Bidaray-val, ki vezetőm volt. Egész nap gázoltam a hóban, mely hegyeinket takarja (februárban volt) és este 4—5 óra felé megérkeztem Goyzueta-ba. A város mellett egy dombon rám kiáltott valaki: Ki éljen? Egy károlypárti katona volt, ki az ösvényt elzárta. Navarra! feleltem és mentem szabadon s büszkén, hogy egy tábor közepén találok magam.

A károlypárti előhad Goyzueta-n szállt. A városon keresztül-kasul önkényesek járkáltak, élelmiszereket készítve. Mások a főtéren őrizték a fegyverkötegeket és néhány tiszt sétálgatott fel-alá, cigarettet szíva. Csodálkozva szemléltem ezen katonai készletet, azokat a tanálékony katonákat és a durva tiszteket nagy bajuszaikkal, kiknek kardjaik a kövezeten hevertek. Hirtelen messziről trombita harsogás támadt és a város lakói minden oldalon kiálták: Zumalacarraguy! Ugyanazon pillanatban egy lovas csapat érkezett ügetve a térre. Ezek a híres [navarrai] lándzsások voltak, kiket akkor toborzott a vezér és kik véletlenségből azt viselték, a mit az ellenségtől elvettek, ez egy dragonyos egyenruhát, az huszáré, egy másik parasztruhában volt s a zsebkenője volt a feje köré kötve, mind athleta természetű, iszonyu arczokkal és lándzsával, mely mellettük csak játékszernek tűnt fel.

Szaladtam a város kapujához és nemsokára megérkezett trombita szóval a navarrai hadsereg. Szintén az ellenségtől elvett öltözetben jöttek, hosszú szürke köpenyvel, barna siphakkal s fegyverei csillogtak vállukon a hegyi lakók sebes léptekkel haladtak, csak abarcák voltak, a saru egy neme, marhabőrből készítve. Oly vidorok voltak, mint egy pihent sereg, pedig csak arczukra kellett tekinteni s a

pir meg győzött, hogy tizenöt-husz órai ntat tettek meg. Soraikban ott labogott Navarra fekete szövete és nem festetem le, barátom, mily csodálkozással és lelkesedéssel láttam őket magam előtt elhaladni, mialatt a ficzkók kiáltották: Éljen V. Károly! éljenek a fuierok.

A kiáltások növekedtek, mikor ezen sereg mögött egy csapat tiszt jött lovon és sárosan épp úgy mint katonáik. Egyik ezek közül kissé előbb lovagolt, ruházatára nézve hasonló volt azokhoz, széles vörös sipka, medve bőr kaczugány, hosszú egyenes kard sehol semmi díszítés semmi paszomány; de mindenki megismerte kegyetlen arcáról és sas szeméről: ez volt Zumalacarreguy. Mikor megjelent a téren, a trombiták rázendítettek a királyok egy régi pampelune-i indulójára én pedig tetőtől talpig megremegtem, mikor visióként elhaladt előtem.

Két hadosztály hátul jött, kevésbé jól ruházva, de mindannyian karddal voltak ellátva és az ámulat eltűnt arcokról, mikor hirtelen megismertem Don Joakimet, ki hívei közt lovagolt. A besacai lelkészen egy fekete hosszú felöltő volt, csizma és egy kis aragouiai nemes kalap. A nélkül, hogy rám tekintett volna, úgy ment el előttem s én istenemre nagyon csodálkozotam harcias tartásán. A plebánosnak nem voltak fegyverei; később megtudtam, hogy nyeregkapányában mint pisztolyokat, hordta a breviáriumát és néhány gyógyszert a sebesültek részére.

Mikor a hadosztályok sorakoztak a téren, Zumalacarreguy ellovagolt előttük parancsoló tekintettel, melyet sohasem hagyott el. Katonái mereven álltak, deszemükre volt függesztve, mintha megigézte volna őket.

(Folyt. köv.)

TAVIRATOK.

Lónyayék Rómában.

Róma, április 23. *Lónyay* Elemér gróf és neje ma Rómába érkeztek. A pápa holnap fogadja az új párt kihallgatáson.

Csáky gróf utóda.

Budapest, április 23. A *Csáky* Károly gróf váci püspökké történt kinevezése folytán megüresedett esztergomi kanonoki stallumra *Kohl* Medárd a hercegprimás titkárja fog kinevezetfni, ki ez okból már ma Pannonhalmán a szerzetesi fogadalom alól föloldott. Helyébe *Kinda* Theofil jön.

Magyar Szó kontra Vészi.

Budapest, április 23. (Saját tud. táv.) A Magyar Szó élesen megtámadta mai számában *Vészi* Józsefet, az ismeretes »disznó« szellemeskedésből kifolyólag. Az írja a »B. N.« szerkesztőjéről, hogy Bánffy báró egy izben őt kidobta s azóta támadja oly megátalkodottan, hazug rágalmozónak nevezi őt és még több mindenfélét szór oda a földvannemesteri stylus virágaiból.

Vészi József e támadásból kifolyólag provokáltatta dr. *Fályi* Edét, a »M. Sz.« felelős szerkesztőjét.

A berlini nagykövet a királynál.

Bécs, április 23. A király tegnap-délután magánkihallgatáson fogadta Szögyény-Marich László berlini nagykövetet.

Bissingen gróf temetése.

Kecskemét, április 23. (Saját tud. táv.) A párbajban elesett *Bissingen* gróf huszárkapitányt délután félőtkor temették a kecskeméti közönség óriási részvéte közt. A temetésen je-

len volt az egész tisztikar lóháton és a közönség ezrével lepte el az utcákat, a merre a holttestet a Szentháromság templomába vitték. A beszentelés után a holttestet vonatra tették és *Jánra* szállítják, hol a családi kriptában fogják örök nyugalomra helyezni. A koszorúk közül az özvegy koszorújának szalagján ez állott:

Feledhetetlen Ottómnak — Nórától.

Calice báró a szultánnál.

Konstantinápoly, április 23. Calice osztrák-magyar nagykövet tegnap este családjával hivatalos volt a Jildiz-palotába teára és azután jelen volt a Jildizben rendezett szini előadáson is.

SZERKESZTOI POSTA.

R. L. A padok kihelyezését a sétaterekre, *Komlóssy* József tanácsnok már elrendelte. Egy részük már ki is van rakva, a többi most festik, azért késik a közhasználatra átadásuk.

KÖZGAZDASÁG.

Ülés a kamarában. A nagyváradai kereskedelmi és iparkamara iparosztálya a f. évi április hó 25-ik napján (szerda) d. ü. 3 órakor a kamara helyiségében ülést tart, melyre a t. czímet ezennel van szerencsém meghívni.

Nagyvárad, 1900. április hó 24-én.

Bertsey György,

oszt. elnök.

Az ülés tárgyai:

1. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter ur 10515. sz. véleményét kérő leirata, F-Tó község országos és hetivásár áthelyezése tárgyában.
2. U. a. miniszter ur 16489. VIII. sz. leirata, melyben véleményt kér az iránt, hogy a szakvizsgázott gépész alkalmazása esetén folytonosan működő üzemeknél a felmondási idő 3 hónapra terjedjen-e?
3. U. a. 11.614. sz. leirata az iparhatósági megbízottak intézményének helyes átalakításánál figyelembe veendő szempontok felterjesztése iránt.
4. U. a. miniszter urnak 85.194. sz. leirata annak véleményezése iránt, hogy a fényképészet ipari, vagy művészi foglalkozásnak tekintendő-e?
5. Szalacs község előljáráóságának 449.1700. sz. kérelme Biharvármegye 336. sz. szabályrendeletének módosítása tárgyában.
6. A meghívók szétküldése után esetleg napirendre tűzött ügyek.

Megszivleendő tanácsok. A m. kir. földmívelésügyi miniszter a »Magyar Gazda kincsesháza« czímen egy népszerű munkát adott ki, melynek végén u. n. gazdasági példaszók vannak *Magyar* Kázmér által összegyűjtve. E példaszók közül adjuk a következőket:

A föld munkáját mindig idejében teljesítsd; ne azt nézd: mikor szokás, hanem azt, hogy mikor lehet jól végezni.

Ápold szántóföldedet, vetéseidet, hogy azok téged és családodat is ápolhassanak.

Jó vetőmag nem drága.

Moncsokos rétnék bibircsós, borvirágos orru a gazdája.

Sok gyümölcs a kenyérnek egy harmada.

Ha a homokon trágya nincs, teher a szőlő nem kincs.

El ne kényeztesd növendékállatod, Jó, ha télen át is sokat mozogtatod, Így edzed tüdejét, izmát, csontozatát, Ekként nevelhetsz csak hasznothajtó marhát!

Sok jó takarmány: sok marha; sok marha: sok trágya; sok trágya: nagy termés; nagy termés: tele bugyellárás.

A hányszor fejő-rocska a tehén tőgyénél, annyiszor legyen abrakos-szakasztó a szájánál.

Nincs jobb takarékpénztár a földnél. Nemcsak készpénzedet, de munkádat is kamatoztatja.

Kut és faskamara közel legyen a konyhához, a trágyafészek messze a kuttól.

Ragaszkodj a földedhez, mert akié a föld, azé az ország.

Amit egy gazda el nem ér, többen szövetkezve, az erők egyesítésével biztosan elérik.

Istenfélő gazda munkáján szokott áldás lenni.

A község előljárói ne vadászzanak; ez költséges mulatság, mely a község kárával jár, mert a községi határ vadászati bérletét pár forinttal csökkenti, holott a vad kiméletével egy-egy határ bérlete 4-500 forintra is felszöknek. De sok szép fásítást lehetne ezzel a pénzzel létesíteni!

Reich Jenő és Társa

Tőzsde jelentése.

— A »Tiszántul« eredeti távirata. —

Értéktőzsde.

Budapest, április 23.

Az irányzat csendes.

Osztrák hitel	—	—	—	—	—	869.75
Magyar hitel	—	—	—	—	—	869.25
Allamvasut	—	—	—	—	—	821.80
Rimamurányi	—	—	—	—	—	810.—
Magyar jelzálog	—	—	—	—	—	280.50
Salgótarjáni	—	—	—	—	—	—
Wagon-kölcsön	—	—	—	—	—	—

Határidők.

Budapest, április 23.

Buza októberre	—	—	—	—	—	7.99
Buza áprilisra	—	—	—	—	—	7.90
Uj tengeri	—	—	—	—	—	5.51
Rozs okt.	—	—	—	—	—	6.92
Zab okt.	—	—	—	—	—	5.89
Káposzta, repce, aug.	—	—	—	—	—	—

Hivatalos árfolyamok

a budapesti áru- és értéktőzsdén 1900. április 23-án.

Magyar aranyjárdék 4%	—	—	—	—	—	97.50
Magyar koronajárdék	—	—	—	—	—	98.70
Magyar vasuti kölcsön aranyban 4 ¹ / ₁₀ %	—	—	—	—	—	101.—
Magyarvasuti kölcsön ezüstben 2 ¹ / ₁₀ %	—	—	—	—	—	99.75
Magyar keletvasuti államkötvény 1876-ból	—	—	—	—	—	99.50
Magyar földterhermentesítési kötvény 4%	—	—	—	—	—	92.75
Italmérségi jog megváltási kötvény	—	—	—	—	—	98.10
Horváth-szlavón földterhermentési kötvény	—	—	—	—	—	94.—
Magyar nyereség-sorsjegy-kölcsön	—	—	—	—	—	164.—
Tiszaszabályozás és szegedi sorsjegyek kölcsön	—	—	—	—	—	139.50
Osztrák járadék papírban	—	—	—	—	—	98.80
Osztrák járadék ezüstben	—	—	—	—	—	98.70
Osztrák járadék aranyban	—	—	—	—	—	98.50
Osztrák korona járadék	—	—	—	—	—	98.75
Osztrák államsorsjegyek	—	—	—	—	—	136.50
Osztrák magyar bankrészevény	—	—	—	—	—	17.70
Magyar hitelbankrészevény	—	—	—	—	—	735.50
Osztrák hitelintézet részevény	—	—	—	—	—	734.80
Párisi vista	—	—	—	—	—	96.45
20 frankos arany (Napoleon'or)	—	—	—	—	—	19.25
Németbirodalmi márka	—	—	—	—	—	118.85
London vista	—	—	—	—	—	242.90
20 márkás arany	—	—	—	—	—	28.65

A szerkesztőért felelős:

Dr. VUCSKICS GYULA.

A magyar püspöki kar válasza az autonomiai szervező kongresszus 27-es bizottságának.

A folyó évi márczius hó 3-án tartott püspöki tanácskozmány által kiküldött hármás bizottság munkálata a püspöki kar utasítása szerint.

A magyarországi katolikus egyház autonomiáját szervező országos gyűlés f. évi február hó 10-én az előkészítő huszonhetes bizottság által javaslatba hozott szervezési szabályzatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Mielőtt további tanácskozásait folytatná, a javaslatot azzal a felhívással adta ki a huszonhetes bizottságnak, hogy az abban lerakott főbb elvekre, nevezetesen a katolikus alapok és alapítványok kezelését és ellenőrzését érintő kérdésekre, az oktatás-és nevelésügyre, továbbá a javadalmak betöltésére vonatkozó önkormányzati hatáskör sikeres megállapíthatása, valamint a közvetlen választás és az egyházmegyei gyűlés szervezése, végre a vita során felmerült elvi kérdések tárgyában az illetékes tényezőkkel érintkezésbe lépjen és úgy az ezekre vonatkozó tárgyalások eredményét, valamint az ezekből folyólag netalán szükségeseknek mutatózó módosításokat tanácskozás alá vevén, javaslatait és jelentését a szervező gyűlésnek mielőbb bemutassa.

A szervező gyűlés ezen határozata alapján a huszonhetes bizottság nagyméltóságu elnöke folyó évi februárius hó 24-én 978. sz. a. felkérte a püspöki kart, hogy a határozatot figyelembe véve, a huszonhetes bizottság munkálata alapján a bizottsággal érintkezésbe lépjen.

A püspöki kar a szervező gyűlés határozatából hozzá intézett eme felkérést őszinte örömmel fogadta és annál nagyobb készséggel tesz annak eleget, minél melegebben kívánja a kitűzött feladat sikeres megoldását s minél szükségesebbnek tartja tehát azt, hogy a szervező gyűlés munkája, az autonomia főcéljának biztosítása mellett, teljes összhangban legyen az egyháznak Krisztus által megállapított szervezetével s kormányzatának egységével, mert üdvös eredményt remélni csak így lehet.

Időszerűnek a püspöki kar annak előrebocsátását, hogy az ok, mely az autonomia eszméjét 1848-ban felszínre hozta az ország alkotmányos életében beállott gyökeres fordulat volt, mely az állam katolikus jellegének megszüntével s az összes bevett vallásfelekezetek tökéletes egyenjogúságának törvénybe iktatásával szükségessé tette, hogy a főkegyuri jog körébe foglalt katolikus nagy érdekek az új alakulásnak megfelelő új biztosítékokat nyerjenek.

Ez a cél volt a püspökök szeme előtt, midőn 1848. évi márczius hó 20-án tartott tanácskozmányuk határozata szerint arra kérték a királyt, hogy főkegyuri jogát a mi-

nisterium végrehajtó hatalmának köréből kirekesztvén, azt magának tartsa fenn, hogy továbbá az 1790—91. XXVI. tczikk 10. és 12. §§-ai értelmében a katolikusokat is ugyanazon jogokkal ruházza fel, melyek birtokában az evangélikusok vannak, az összes vallási és iskolai czélú alapokat és alapítványokat az egyháznak adván át, melynek nevében azokat egy egyházi és világi tagokból álló bizottság kezelje.

Miután azonban a király a felelős ministeriumról szóló III-ik törvénycíkket szentesítve, márczius hó 31-én kelt leiratában az érsekek, püspökök, apátok és prépostok kinevezését átruházhatlan apostoli hatóságának fentartván, egyebek felől nem rendelkezett, a püspökök az egyház jogainak biztosítását a törvényhozás útján igyekeztek elérni; s e végre a vallás dolgáról szóló 1848: XX. tcz. tárgyalása alatt számos világi katolikkal közösen tanácskozával, az országgyűléshez kérvényt nyújtottak be, melyben azt kívánták, hogy mint minden bevett vallás egyházának, úgy a katolikus egyháznak az államhoz való viszonya is a szabadság és függetlenség alapján törvény által rendeztessék s a katolikus alapítványokat csupán egyházi és világi katolikusokból álló bizottság kezelje.

A kérvény ápril hó 7-én adatott át a rendi táblának, azonban mint »elkészt« mellőztetett s az 1848: XX. t. cikket király szent György-hava 9-én szentesítette, annak kijelentésével, hogy a mult hó 31-én kelt legfelsőbb elhatározásában is említett apostoli királyi jogait itt is fentartja.

A püspöki tanácskozmányok egyik részvevője által később kiadott Emlékirat szerint ápril hó 8-án a két tábla számos világi tagja által képviselt tanácskozmányban elhatározatott, hogy a katolikusok kérvényének a jövő országgyűlésen való támogatására az ország összes katolikusai felhivassanak. Ez alkalommal eszmecsere folyt arról is, hogy a kitűzött cél hatályosabb előmozdítására, egyuttal pedig az egyházas közszellem fejlesztésére s az egy czélra törekvés kapcsainak erősítésére minden plebánia körében egyházi gondnokságok lennének az értelmesebb hivekből alakítandók, melyek tisztében állna az egyház vagyonára s a helybeli tanodára felügyelni, ezek közül alakulnának egyházkerületi választmányok s innen a székesegyházak mellé alakíttatnának központi bizottságok, mindenütt kétannyi világi tagokból állók, melyek feje és elnöke kirekesztőleg csak a püspök lehetne.

Az első autonomiai mozgalom, melynek egyes mozzanata az izgalmas hangulatban található magyarázatot, a bekövetkezett események által fejlődésében megakasztva, az utókorra csak annak emlékét hagyta fenn, hogy a világi katolikusok, kik ama lázas napokban püspökeik köré sorakoztak, velők együtt az autonomiai mozgalom fő célját az egyház önállóságának megvédésében s az összes magyar katolikusok közös érdekeinek biztosításában látták, felajánlva közreműködésüket az egyházmegyék családi körében is a püspöki joghatóság korlátai közt.

Az 1848. évi események lezajlása után az autonomiai mozgalom ezen főcéljának biztosításáról igyekezett az akkori idők nehézségei közt is lehetőség szerint gondoskodni az 1850. évben Esztergomban ülésező püspöki kar, midőn a herceg-primás által két felterjesztésben azt kérte Ő Felségétől, hogy külön egyházi bizottság felállításával a vallás-, tanulmányi és egyetemi katolikus alapokat rendeltetésöknek megfelelőleg katolikus kezelés alá bocsássa. 1865. évben megújította az összes katolikus alapok kiadása s vegyes bizottság felállítása iránti kérelmét, hogy a püspöki kar és a katolikusok testülete azok kezelésére közvetlen befolyást nyerjen. Folyamodására válasz nem érkezvén, 1866. évben a primási szék üreseedése alatt a püspöki kar ismét tárgyalás alá vevé a katolikus egyház törvényes állásának és autonomiájának ügyét, s a folyamodást személyesen benyújtó egri érsek jelentést tett Ő Felségének arról, hogy a katolikus alapítványok és iskolák ügyének a legfelsőbb felügyelet alatti czélszerűbb kezelése iránt az országgyűlés némely katolikus tagjaival együtt külön feliratban szándékozik Ő Felsége színe elé járulni.

Lényeges fordulatot adott az autonomia ügyének az erdélyi katolikus statusnak püspöke vezetése alatt 1866. évi január hó 10-én tartott gyűlése és Ő Felségéhez intézett felterjesztése, melyben az erdélyi katolikusok törvényen alapuló és gyakorlattal is szentesített önkormányzati jogának visszaállítását és a kincstár kezelése alatt levő vagyonának kiadatását kérte.

E felterjesztés kapcsában b. Eötvös József miniszternek 1867. július havában Simor János herceg-primáshoz intézett levele s a primásnak szeptember hó 8-án kelt válasza mozgásba hozta a magyarországi katolikus autonomia kérdését.

A püspöki kar tanácskozmányai után 1868. február havában közzétetett a szerve-

zeti munkálat. Ebben az autonomiai testületek hatásköre nem terjedt ki a személyi kinevezési ügyekre s ily hatáskört a tekintélyes világiak, kiknek véleménye kikéretett, sem kívántak. A munkálat szerint vegyes egyházi tanácsok lettek volna szervezendők, egyházközségi, egyházmegyei és az országos főegyházi tanács, melynek állandó képviselőjére kebeléből kiküldendő s általa szervezendő egyházi és tanügyi bizottságok voltak hivatva. A főegyházi tanács 72 egyházi és 72 világi tagból állott volna. Ennek tétetett feladatává átvenni a magyarországi katolikus anyaszentegyház vallás-, iskolai, ösztöndíj-sat. alapjait, melyek eddig a királyi kormány kezelése alatt állottak.

A munkálat több világi katolikussal, ezek közt első sorban b. Eötvös József miniszterrel közöltetett. A miniszter a primáshoz 1868. július hó 1-én intézett, azóta közöltetett magánlevelében többféle módosítás mellett maga hozta az alapok- és alapítványokra nézve azon szöveget javaslatba, mely szerint »tekintettel a katolikus egyház önkormányzatának a törvényes és közjogi viszonyok változása által szükségessé vált szervezésére, fejlesztésére vagy biztosítására, a főegyháztanács tervet készít arra nézve, hogy jövőre miként kelljen király Ő Felsége legfőbb kegyuri jogainak s érdekeinek tökéletes biztosításával, teljes épségben tartása mellett az egyház tulajdonjogának, rendeltetésök céljainak megfelelőleg kezelni a magyarországi, jelenleg a kormány által kezelt katolikus alapítványokat és alapokat.«

A püspöki kar a miniszter módosításai szerint átalakította a szabályzatot. A miniszter, állítólag, eleinte nem is tartotta szükségesnek azt világiak bevonásával vegyes tanácskozmány elé vinni. Elégnek tartotta azon kiváló férfiak meghallgatását, kiknek véleménye a püspöki kar előtt súlylyal bír. A vegyes tanácskozmány azonban utóbb, október hó 1-én mégis összehívott. A primás üdvözlő beszédében kiemelte, mily vívmánynak tartja a magyar katolikus klerus, ha az egyházi munkásság üdvös terén a nemzet erkölcsi és szellemi nemesítése érdekében a sorakozott világi hívek támogatását megnyerheti, hangsúlyozta azonban egyúttal, hogy a püspököknek mindenekelőtt az anyaszentegyház isteni alapítója által változatlanul rendelt egyházi kormányzat sarkalatos elveit kell szem előtt tartaniok, melyeket meg nem ingathat azon kapcsok megsértése nélkül, melyek őket az egyetemes világegyházhoz s annak szentséges fejéhez fűzik. Kijelentette ennél fogva, hogy csakis a kitűzött határok közt járulhatott a magyar püspöki kar a terv elfogadása által oly szervezethez, mely eddig a katolikus egyházban sehol a világon nem létezett.

A vegyes tanácskozmány azonban az egész ügynek más fordulatot adott. A politikai alkotmányosság formái jutottak ott érvényre. Az javasoltatott a püspöki karnak, hogy ne menjen be az autonomia szervezésébe, hanem csak az ideiglenes választási szabályok elkészítésére szorítkozzék. Az ezek szerint megválasztandó gyűlés készítse el a végleges választási szabályzatot s a gyűlés, mely ennek alapján létre jövend, lesz hivatva arra, hogy maga állapítsa meg az autonomia szervezetét, hatáskörét, szóval minden részletét.

Igy is lett. Az autonomia szervezetének kidolgozására véglegesen megválasztott kongresszus 1870. október hó 26-án nyílt meg és 1871. március hó 30-án elnapoltatott.

Az akkori hangulattal szemben, mely a kedélyeket világszerte forrongásban tartó po-

litikai és vallási izgalmak kifolyása volt, a kongresszus, melyen ily viszonyok közt inkább támadások leküzdése és veszélyek elhárítása volt a feladat, nem hozhatta meg a kedvező eredményt.

A viszonyok sem 1848-ban, sem 1870-ben nem voltak kedvezők az egészen új, előzmény nélkül álló és annyira nehéz kérdés sikeres megoldására. — 1848-ban, mint b. Eötvös József a primáshoz írja, az értekezletek határozataira a forradalmi hangulat befolyással lehetett, s »ép ez értekezleteknek csekély erdménye, a nehézségek, melyek egyházunk főnökeinek ildomos határozataik életbeléptetését lehetetlenné tevék, komolyan intenek, hogy ily reformok keresztülvitele felgerjedett pillanatban nem lehetséges, s így csak akkor kísérelhetik meg sikerrel, midőn az nyugalommal történhetik.« — 1870-ben a püspöki kar egyik tagjának beszéde vet világot a helyzetre és bizonyára sokaknak lelki állapotára. Felemlíti, hogy az időpont nem szerencsés, hogy a mozgalmas idők lázas befolyása alatt vannak az elmék, hogy minden ember nyugtalansággal és aggodalommal néz a közel jövőbe. De belátja, hogy az episcopatusnak nem állt hatalmában más, nyugalmasabb időt választani. »Éme lépésünk — ugymond — minnek titkoljuk el, megdöbbenő figyelmet ébresztett külföldön, még a nagy katolikus lángelmékben is. Azt kérdezték tőlünk: Gondoljátok, hogy ez institutiót a katolikus egyház szervezetébe be fogjátok tudni illeszteni? Biztosak vagytok-e abban, hogy az autonomia működése aberrációkba nem fog átcsapni? Leszen-e elég erőtök, ha a tulkapások áttörnek a partokon, hogy a pusztító áramlást a mederbe visszazsorítsátok? Mi nem tudunk felelni e kérdésekre. Mi azt mondtuk, tennünk kell valamit, mert a politikai helyzet kényszerít; mondtuk, hogy katolikus vagyunk, ügyeink most már incompetens közegek által kezeltetnek; mondtuk végre, hogy Isten után bizunk apostoli fejedelmünkben, kinek főkegyuraságát fentartani akarjuk, és bizunk saját hiveinkben, kiknek a katolikus egyházhoz való odaadásukat sok fényes tett hirdeti a multban.«

A kongresszus többsége által elfogadott szervezeti szabályzat 1871. június hó 21-én nyújtott át Ő Felségének, a legfelsőbb jóváhagyás azonban be nem következett.

Elmaradásának okát csak az 1895. évi november hó 24-én kelt legfelsőbb elhatározás adta meg, melyben Ő Felsége a katolikus egyház önkormányzatának szervezésére új kongresszus tartására adva engedélyt, meghagyta, hogy ahoz az 1870—71-ik évi kongresszus munkálata azzal küldessék vissza, miszerint azt a változott viszonyokra való tekintettel, valamint az Ő Felségét megillető legfőbb kegyuri és felügyeleti jogok s a római katolikus egyház szervezetének szigorú szem előtt tartásával újabb megfontolás alá vegye.

A mig így a magyarországi katolikus autonomia szervezésének ügye a kedvezőtlen időviszonyoknak, egyelőre legalább, áldozatul esett, addig Erdélyben az egyházi önkormányzat biztosítása szerencsésebb alakulást nyert.

Igaz, hogy az erdélyiek szerencsésebb helyzetben is voltak: náluk a szorongattatás korszakából a katolikus status szervezete fennmaradt. Leginkább ez adta meg nekik a lehetőséget arra, hogy a sikerre vezető utat megtalálhassák.

A katolikus statusnak már említett 1866. évi június hó 10-ki felirata kapcsában

b. Eötvös József miniszter, »a kérvényben foglalt indokok helyességét, alaposágát — mint mondá — lelke mélyéből osztván«, 1867. szeptember hó 12-én 896. eln. sz. a. értesítette az erdélyi püspököt Ő Felségének augusztus hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásáról, mely szerint »legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányzszéknél fennállott ugynevezett catholica commissio megszüntetvén, az addig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi róm. katolikus statusnak 1866. január hó 10-én Kolozsvártt tartott gyűlése jegyzőkönyvében körülírt szerkezetű gyűlésnek és az annak kebeléből választandó bizottmányának befolyásával kezeltessenek és intézteszenek.« A legfelsőbb engedély alapján 1868. február hó 9-re összehívott statusgyűlés feladata lett volna a szervezési szabályzat megállapítása és a kebeléből kiküldendő 24 tagu bizottság megválasztása. Azonban a többség által elfogadott szervezeti szabályzat ellen a kisebbség külön véleményt adván be, a gyűlés heves viták után szétszózlott, a nélkül, hogy az igazgató tanácsot megválasztotta volna.

Azonban az öt évvel később, 1873. május hó 12-re összehívott statusgyűlés mindenekelőtt az önkormányzat legfőbb feladatának biztosítását tartva szem előtt, kerülve az elvi kérdéseket, melyek az áthidalhatlan ellentételnél fogva mindig akadályoztatták volna az eredményt, elhatározta, hogy a status közgyűlését az Ő Felsége által is elismert 1866-ki jogalapon évenként megtartja, a legfelsőbb utasítás értelmében az igazgató tanácsot megválasztja s azt a statusnak eddig a főkormányzszék katolikus tagjaiból álló katolikus bizottság által gondozott javai kezelésével és a még állami kezelés alatt álló alapoknak és vagyonnak átvételével megbizza. Ezen határozat értelmében a gyűlés az igazgató tanácsot megválasztotta s egyúttal annak szervezetéről és hatásköréről szabályzatot alkotott, melyet a jegyzőkönyvvel együtt a legfelsőbb jóváhagyás kieszközlése végett felterjesztett. A miniszter, Trefort Ágost, 1873. június hó 16-án 1008. eln. sz. a. kelt leiratával a püspököt értesítette, hogy a katolikus statusnak évi közgyűlés tartására teljes joga levén, annak abbeli eljárását, miszerint igazgató tanácsát, amely az akkorig működött katolikus egyházi bizottság helyébe lépjen, önkebeléből megválasztotta, tudomásul véve, egyúttal azon megállapodását is helybenhagyta, mely szerint az ekkorig a katolikus egyházi bizottság hatásköréhez tartozott ügyeket jövőben a már megválasztott 24 tagu igazgató tanács befolyásával kezelendi és intézendi. Azonban a kath. alapoknak a kormány kezelése alól való kibocsátását és átadását megtagadta, mivel ezen kérdés együttesen az összes magyar állami katolikus egyházra végérvényesen létesítendő önkormányzat megállapításának alkalmával és azzal szervezeten lesz annak idején elintézendő. A statusgyűlésnek ez utóbbi pontra vonatkozó újabb felterjesztésére, a miniszter 1874. december hó 28-án 34.204. sz. a. Ő Felsége kegyuri és felügyeleti jogára való hivatkozással ismét tagadó választ adott.

Habár az erdélyi katolikus egyház eszerint még nem vehette tényleges birtokába a kormány által kezelt alapjait, de átvette és azóta gyarapította is az alapokra és azokból fentartott intézetekre vonatkozólag az egész hatáskört, melyet azelőtt a főkormányzszéknél fennállott egyházi bizottság töltött be.

Autonomiája, bár ugyan Erdélynek az unio óta nincs politikai különállása, a történelmi fejleményekből kifolyólag a statusgyűlésben és igazgató tanácsban képviselt szervezetével mégis országos jellegű. Országos jellegű a statusgyűlés már szerkezeténél fogva is, mert az Ő Felsege által jóváhagyott 1866. évi szabályzat alapján a gyűlésen katolikus főispánok, főtisztok, városi főbírák mellett a »közálladalmi főbb tisztviselők és főbb törvényszékek katolikus tagjai« is helyet foglalnak. De országos jellegűvé teszi leginkább az, hogy az erdélyi országos főkormányshéknél fennállott catholica commissio megszüntetvén, a statusgyűlés és a kebeléből választott bizottság, az 1867. évi augusztus hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározás alapján, a catholica commissiónak országos hatáskörét s a katolikus közalapok gondozását vette át.

Az autonomia ezen országos jellegű szervezetének hatásköre az 1873. évi május hó 13-án elfogadott ügyrenddel nyert szabályozást, s e szervezetben a püspök és igazgató tanács közti viszonyt s az erre vonatkozó eljárási módozatot az ügyrend nyomán s a régi rendeletek és gyakorlat szerint a következő gyűléseken közös egyetértéssel állapították meg.

E mellett pedig a szoroson vett egyházmegyei kormányzat terén az önkormányzati hatáskörök a püspök joghatóságának sértetlen megóvásával illeszkednek be az egyházmegye kereteibe, miről tanuságot tesz egyebek közt az egyházi és iskolai tanácsok 1877. évi szervezete s a békés gyakorlat.

Igy foglalta el és biztosította az erdélyi katolikus status kitartó buzgósága a jogi alapot, melyen a főkegyuri és egyházkormányzati jogkörök természetes korlátai közt mint a vallási békes az egyházi és nemzeti érdekek egyik tényezője üdvös eredményel működött a lefolyt huszonhét év alatt.

Az erdélyi példa szemünk előtt van.

A mi ott lehetséges volt, miért lenne az nálunk lehetetlen? Ha az erdélyi főkormányshéknél fennállott egyházi bizottság hatáskörének átruházásával az önkormányzati szervezkedés lényeges feltétele és legfőbb célja, mely nélkül az nem is képzelhető, ott megvalósulhatott, miért nem valósulhatna az itt is meg?

A katolikus alapokra nézve az egyház tulajdonjoga, az alapok és azokból fentartott intézetek katolikus jellege és rendeltetése nem kétséges nálunk sem.

Tudjuk, hogy ez alapoknak hasonlíthatlanul nagyobb részét a viszontagságos időkben elhagyott apátságok, prépostságok, monostorok és káptalanok javai képezik.

Törvényeink szerint az egyházi vagyon, még ha a haszonélvező jogalany megszünt is létezni, egyházi jellegét nem vesztheti el, uratlanná nem válhatik, mindig az egyházé marad, s egyházi jellegének megfelelő hasonló egyházi célra fordítandó.

Az 1548. évi országgyűlés, melynek a katolikus vallás megszilárdítása volt főcélja, az említett jogelv alapján a XII. tcikkben azt rendeli, hogy az elpusztult monostorok, zárdák és káptalanok javai tanult felkészek, Isten igéje igaz hirdetőinek fentartására, kik ez országban a népet a régi, orthodox, igaz és katolikus hitben és vallásban megtartani s az attól elpártoltakat abba visszavezetni igyekezzenek, továbbá iskolák építésére és helyreállítására, tanult és derék tanítók díjazására, valamint szépreményű és jó viseletű ifjak tanulmányi ösztön- és segélydíjaira fordítottassanak, hozzátevén az 1. §-ban, hogy

ez intézkedések pontos és rendszeres végrehajtására s a jövedelmeknek a mondott célra való hűséges felhasználására minden püspök a maga egyházmegyéjében gondoskodni tartozzék.

Ez a törvény képezi a vallás-, tanulmányi és egyetemi alapokra nézve a kiindulási pontot és az irányadó jogszabályt, melyre királyaink alapító leveleikben mindig hivatkoznak.

Hogy mennyire katolikus ügynek tekintik e törvény a tanügyet, mely gondoskodásának egyik főrészt képezi, kitűnik abból, hogy azt a katolikus istentisztelet ügyével ugyanazon fogalom alá helyezi, midőn a katolikus istentisztelet és tanügy érdekeiről kapcsolatosan rendelkezve, a kettős érdeket egynek tekintik s a szóban levő javakat a mondott célra, tehát az istentisztelet és tanügy egybefoglalt céljára akarja a püspökök útján fordíttatni.

A törvény ezen célját két évvel később ismét hangsúlyozza a törvényhozás, midőn az 1550: XIX. tcikkben annak végrehajtását azért sürgeti, hogy tudós férfiak behozatala és iskolák felállításával Isten tisztelete és az ősi vallás mielőbb felviruljon mindenütt. Hasonlóképen az 1560: I. tcikk 15. §-a is a mondott törvény céljának a katolikus iskolák felállítását tekintik s annak eszközését a püspökökre bizza.

I. Rudolf király a törvény ezen céljának megvalósítására, vagy — mint egyik ide vonatkozó adomány levelében mondja — a katolikus vallásnak az oktatással kapcsolatos előmozdítására adományozta 1586-ban mint főkegyur, a főpapok és katolikus rendek előterjesztésére, a jezsuitáknak az elpusztult katolikus intézmények javait. A rend eltörlése után pedig Mária Terézia királynő 1780. márczius hó 25-én ugyanezen törvény értelmében és parancsára — sensu et dictamine praecitati articuli 12-mi 1548 —, főkegyuri minőségében — pro supremo iure nostro patronatus, — alkotja meg a tanulmányi alap jogi személyét, ugyanazon javaknak adományozásával, melyek a jezsuitáknak adományoztattak, ugyanazon rendeltetéssel s jogokkal, melyekkel azokat ők bírták. Ugyanezen törvény alapján s arra való hivatkozással állítja ki Mária Terézia királynő a Pázmány-féle katolikus egyetem részére is adományleveleit. A vallásalaphoz tartozó javak katolikus rendeltetését nyilvánvalóvá teszik az alapítási oklevelek.

Hogy pedig mindezen alapítványoknak kizárólagosan katolikus célja és rendeltetése kérdés tárgyává se tétethessék, mint Erdélyben az 1791: LIV. LV. tcikk, ugy Magyarországon az 1790—91: XXVI. tcz. 12. pontja az alapítványok rendeltetésének sérthetlenségét nemcsak az evangélikusok, hanem a katolikusok részére is véglegesen biztosítani akarván, kimondja, hogy az akkor fennállott birtok állapot zsinórmértékül vétetvén, a katolikusok alapítványai a katolikusok, az evangélikusokéi az evangélikusok részére fordíttassanak.

E törvény rendelkezésének felel meg, de egyszersmind nemcsak a vallás-, hanem a Mária Terézia királynő által létesített tanulmányi alap katolikus jellegét és rendeltetését is minden kétséggel szemben igazolja a kancellária útján 1793. július hó 4-én a helytartótanács hoz intézett 7080. szamu királyi rendelet, mely minden félreértés kizárása végett megtiltja, hogy a vallás- és tanulmányi alap közalapnak nevezessék s kijelenti, hogy ez alapok az 1790—91: 26. tcikk értelmében kizárólag a katoliku-

sok javára szolgálván, természetöknél fogva a főkegyur legfelsőbb felügyelete alatt állnak és azon más természetű közalapokkal, melyekről az 1790—91: XXI. törvény-cikk rendelkezik, semmi összefüggésben sincsenek.

Ha ezek szerint az egyház tulajdonát képező ez alapoknak és az azokból fentartott tanintézeteknek katolikus az eredetök és rendeltetésök: 1848-ig katolikus volt kezelésök és igazgatásuk is.

Kezdetben, mint az 1548: XII. tcikk rendeli, a megyés püspökökre volt a jövedelmek kezelése és céljoknak megfelelő felhasználása bizva. Az alapok jövedelmeiből gondozott katolikus tan- és nevelésügy a főkegyur védnöksége alatt az egyház kezében volt, szerzetes rendek vezetése alatt álltak a középiskolák, felállításuk és elhelyezésükre nézve a katolikus vallás érdeke s a püspökök véleménye volt az irányadó. S midőn aztán a mindinkább növekvő feladatokkal szemben a rendszeres, központi vezetés és igazgatás szüksége előállt, akkor a katolikus alapokat érdeklő ügyek katolikus kezelése- és igazgatásának biztosítására s minden illetéktelen befolyás távoltartására királyaink főkegyuri joguk erejével s annak fentartásával a helytartótanács kebelében felállították a vallás és tanulmányi bizottságokat, melyek elsejében az ország primása elnökölt, a ki primási méltóságánál fogva a helytartótanács tagja volt, s melyek főkegyuri megbízatásuk értelmében csak a katolikus ügyek gondozására levén hivatva, az akkori viszonyok közt e hatáskörükben a katolikus egyházi önkormányzat képviselőinek voltak tekinthetők.

S ha ezek alapján párhuzamot akarunk vonni az akkori és mostani helyzet közt, az eredmény, melyre jutunk, az, hogy akkor a katolikus egyház államegyház volt, az állami intézmények is magokon viselték az államvallás jellegét, s annak daczára az alapok és azokból fentartott tanintézetek katolikus jellege és rendeltetése még külön ótalomban is részesült.

Ellenben most a helyzet az, hogy az 1848: XX. t.-cikk kimondta az összes bevett vallásfelekezetek jogi egyenlőségét, s az 1895: XLIII. t.-cikk 9. §-a az ezentul beveendőknak is biztosította az egyházi, oktatási, nevelési vagy jótékonyági célokra szolgáló alapítványaik önkormányzati kezelését.

A magyar katolikus egyháznak nincs szüksége arra, hogy bevettnek nyilvánítsák, sem arra, hogy közjogi állása és örendelkezési joga, mely a magyar alkotmányjoggal egyidejű, elismertessék.

És mégis, daczára az 1790—91: XXVI. t.-cikk 12. pontjának, mely az evangélikusoknak és katolikusoknak egyaránt biztosítja alapítványaik rendeltetésének sérthetlenségét és ennek megfelelő kezelését: az összes bevett vallásfelekezettel szemben egyedül a katolikus egyház az, mely ezen alapítványai kezelésének és az azokból fentartott tanintézetek igazgatásának köréből ki van zárva; mert, az 1848. év rohamos eseményei közben a főkegyuri jogositványok gyakorlata körül támadt ür mindedig ki nem egészítettvén, a főkegyuri jogositványok egyedüli megbízott kezelője most a politikai kormány, mely pedig parlamenti állásának feltételeivel s az újabb országos törvények alapján egyenlő elbánásra igényt tartó különféle elmentéses vallási irányzatokkal szemben legjobb szándéka mellett sem lehet hivatott arra, hogy oly ügyekben is, melyek a köz-

kormányzat jogkörén kívül esve, a főkegyuri jogcímen kizárólag a katolikus egyház beléletével vannak szoros összefüggésben, az ország katolikus lakosságának megnyugvásával képviselhesse és gondozhassa vallásunk érdekeit.

Ezt figyelembe véve, a püspöki kar úgy véli, hogy kötelessége és a magyar katolikusoknak feléje irányult bizalma ellen vétene, ha határozottan nem kívánná, hogy a mi az autonómiai mozgalomnak indító oka és kezdettől fogva kitűzött főcélja volt: a katolikus alapok és alapítványok s az azokból fentartott tanintézetek ügyének szabályozása, a kormány jóakaratu támogatása és közreműködése mellett, Ő Felsége legkegyelmesebb megbízása alapján oly megoldást nyerjen, mely egyrészt a magyar katolikusok egyetemének megnyugtatót nyújtson, másrészt alkalmas legyen arra, hogy Ő Felségének a főkegyuri jog természetéből és céljából folyó legnemesebb szándékai teljes mértékben valósulhassanak.

A püspöki kar tehát közös tanácskozmányában hozott határozatának megfelelőleg azt kívánja, hogy a katolikus vallás, oktatás és nevelés céljaira szánt, jelenleg a kormány által kezelt katolikus alapok és alapítványok, valamint az azokból fentartott királyi katolikus tanintézetek ügye a kir. kath. jogakadémiákat is beleértve, úgy rendezzék, miként az jelenleg Erdélyben gyakorlatban van. Kívánja ezzel kapcsolatosan, hogy a budapesti egyetem katolikus alapja az autonómiának egy által létesítendő katolikus egyetem céljaira kiadassék.

Midőn a püspöki kar az alapok, alapítványok s az azokból fentartott tanintézetek ügyének rendezését az erdélyi gyakorlat szerint kívánja, ezt annak tudatában teszi, hogy kívánatának valószínűsítése, úgy mint Erdélyben, Ő Felsége legfőbb kegyuri jogának s a legfelsőbb felügyeleti jogkörnek sértetlen megóvásával és fentartásával eszközölhető. Hiszen Erdélyben a legfőbb kegyuri jog oly alapon nyugszik mint Magyarországon; ott úgy mint itt az autonómia gondozására bízott vagy bizandó ügyek előbb a főkormányzó hatásköréhez tartoztak, s a katolikus közalapok és intézetek jellege ott és itt azonos.

A püspöki kar kívánatának teljesítése véget vetne egyúttal a visszás állapotnak, melyet a magyarországi és erdélyi katolikusok helyzetének különbsége okozott. Mert, mint b. Eötvös József Simor János hercegprímáshoz intézett levelében írja, valóban el nem képzelhető, »hogy a katolikus egyház az állam irányában Erdélyben nagyobb autonómiával bírjon, mint Magyarországon.»

Erdélyben az összes katolikusok csak egy megyés püspök joghatóságához tartozván, az autonómia országos jellegű szervezetében ő maga képviseli és gyakorolja az egyházkormányzati joghatóságot. Magyarország több egyházmegyére levén felosztva, az egész országra kiterjedő katolikus közügyekben az egyházkormányzati hatóságot az összes püspökök képviselik. Mivel tehát az autonómiai kongresszuson az egész országra kiterjedő katolikus közügyek fognak tárgyalatni, azért a püspökök a kongresszuson való jelenlét és hozzászólás jogát magoknak fentartják, de szavazásban nem vesznek részt s a kongresszus végzéseit fölött közös tanácskozmányukban fognak határozni. Az igazgatótanácsba küldendő püspökök választását a püspöki kar magának kívánja entartani.

Az előadottak szerint, ha a katolikus

alapok s az azokból fentartott tanintézetek ügye itt is azon mód szerint fog rendeztetni, mint az Erdélyben tényleg gyakorlatban van, ezzel a legfőbb kegyuri és legfelsőbb felügyeleti jog teljes épségben tartása mellett elérhető lesz a cél, melynek biztosítása az autonómiai mozgalomnak kezdetől fogva legfőbb tárgya volt s az ország katolikusai bizonyára örömmel és megnyugvással fogják elfoglalni egyházi és iskolai közjavaink és érdekeink buzgó gondozására a hálás munkatért.

Alig szenvedhet kétséget, hogy a kormányt is e megnyugtató eredmény biztosításának szándéka vezette akkor, midőn Ő Felségétől a kongresszus újbóli összehívására kikérte az engedélyt. Épen azért a püspöki kar nem tulajdoníthatott döntő súlyt azon Emlékirat című dolgozatnak, melyet a kongresszus összehívása után a hírlapok közöltek s mely az autonómiával s a kormány álláspontjával foglalkozva, az autonómiának az alapokra nézve csak azon tért előlte ki, melyet most az azok ellenőrzésére rendelt, azonban a kezelés és igazgatás keretén egészen kívül álló bizottság foglal el, a tanintézetekre nézve az autonómiát csak azok katolikus jellegének, illetőleg katolikus tanerők alkalmazásának ellenőrzésére utalta, emellett pedig az autonómia »voltaképeni célzatát« abban találta fel, hogy az »a hierarchikus szervezetet megtoldja és bővíti, egy, a világi elem és az alsó papság képviselőre épített organizmussal, az egyházi és világi elemet érdekközösségben, szolidaritásban fűzi össze.«

E szerint tehát az autonómia eddigi főcélja egészen háttérbe szorulna s a szervezet széles keretében ezáltal üresen maradt hely az egyház hierarchikus szervezetének bővítésével lenne kitöltendő.

Ez azonban nem egyeztethető össze sem az autonómia létesítésére irányzott eredeti célzattal s az annak megfelelő szervezet keretével, sem pedig az egyház hierarchiai alkotmányával.

Az autonómiai szervezet megállapított kerete kezdettől fogva azon feltételhez volt kötve, hogy, amint azt b. Eötvös József miniszter kilátásba helyezte, az alapok és azokból fentartott tanintézetek az autonómia hatáskörébe bocsáttatnak át. Ha már most az autonómia keretéből ezen hatáskör csaknem egészen kimaradna s az abban kielégítést nem találó erő arra utaltatnék, hogy az egyház hierarchiai szervezetében keressen kárpótlást, ez oly kísérlet lenne, melyet az egyház és a nemzet nyugalmanak veszélyeztetése nélkül megkockáztatni nem lehet.

Szemünk előtt van a hierarchiai alapon nyugvó autonómiai szervezet két példája. Egyik az erdélyi katolikus egyház autonómiája, másik a keleti egyházaké. Az erdélyi autonómia üdvösen működik, mert a mellett, hogy közalapjainak reá ruházott gondozásával kellő tartalmat nyert, egyházának hierarchiai alkotmányával összhangba igyekszik hozni működését. Ellenben a keleti egyház autonómiája a folyvást megújuló zavarok és hatalmi beavatkozások forrása, mert, mint az említett Emlékiratban olvassuk, működése »a hierarchiai jogkörbe ütközik.«

A magyarországi katolikus autonómia működéséhez az egyházra és nemzetünkre áldásos eredmények reménye csak úgy fűzhető, ha közalapjai és közintézeteinek buzgó gondozására megfelelő tért nyerhet s ha mindenkiféle minden ízében katolikus marad és minden, bárholonnan jövő veszélytől

meg tudja óvni egyházának isteni szervezetét.

Mert a hierarchiai alapon nyugvó katolikus egyház szervezete isteni mű, azt megváltoztatni vagy megbontani büntetlenül nem lehet.

Üdvöztünk a megváltás művének folytatására látható és tökéletes társaságot alapított és minden embert felhívott, hogy a lelki újjászületés által e társaságnak, az anyaszentegyháznak, tagjává legyen. A lelki újjászületésnél fogva mindnyájan egyenjogú tagjává leszünk az egyháznak, egy a hitünk, egy a reménységünk, egy a szeretetünk, egy az Atyánk, ki a mennyben van. De az egyháznak, épen, mert látható és tökéletes társaság, látható elöljárókra van szüksége, kik azt igazgassák, kormányozzák. Azért Krisztus Péterben és a többi apostolban minden hatalommal felruházott elöljárókat is rendelt egyházának, feladatukká téve, hogy egyházában a hit letéteményét sértetlenül fentartsák, a malaszt kincsét megőrizték, az embereket abban részesítsék és a hitek összeségét kormányozzák. Nem a hívők közösségének, hanem az apostoloknak mondta ő: »Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket.« (Ján. 20. 21.)

Ezt a hatalmat és küldetést, melyet az apostolok Krisztustól nyertek, ők viszont utódaikra, a püspökökre, ruházták át, mert a megváltás művének az idők végeig fen kell állnia. A Péter utódjával közösségben levő püspökök testületének hatalmában él tehát tovább az apostolok testületének Krisztustól nyert hatalma. Ebből kifolyólag a püspököknek az a joga és feladata, hogy az egyetemes egyház kormányzásában részt vegyenek Krisztus helytartójának gondjában s az egyetemes egyháznak részökre kijelölt területein a püspöki testület egységében, a hierarchia alsóbb rendű tagjainak közreműködésével, gyakorolják Krisztus parancsa szerint a kormányzási hatalmat.

Ezek levén az egyházi kormányzat változhatlan alapelvei, mivel ezek szerint Krisztus az egyházban a kormányzási joghatóságot nem az egyház egyetemére, nem a hívők közösségére, hanem az apostolokra és utódaikra ruházta, a hívők közössége pedig azt amivel maga sem rendelkezik, másra át nem ruházhatja, világos, hogy a katolikus egyház isteni alkotmányának alapelvei szerint a hívők közössége az egyházi kormányzat köréhez tartozó jogositványok gyakorlására megbízást, küldetést nem adhat, mert az csak az egyház kormányzata, illetőleg a püspök adhatja meg; hogy tehát ebből kifolyólag az ily jogositványok gyakorlására törvényesen megbízottak azt nem választóik képviselőiben, hanem csak a megbízást adó egyház nevében gyakorolhatják; végre, hogy az ekként megbízottak gyűlései, vegyenek bár püspökök is bennök részt, nem képviselhetik az egyházat, mert az egyházat az egész ország egyházi érdekeire vonatkozó ügyekben csak az ország püspökei, az egyházmegyében az egyházmegye püspöke, a községben a község hivei fölé püspöke megbízásából helyezett lelkész képviselheti.

A püspök, mint említve volt, Krisztus rendeléséből egyházmegyéjében rendes és közvetlen joghatóságánál fogva gyakorolja a kormányzati hatalmat; de nem tetszése szerint és nem önkényesen, hanem közösségben a püspökök apostoli testületének egységével s az ennek alap- és zárkövét képező apostoli Szentszékkel. Intézkedéseinek tehát csak akkor van jogereje, ha az egye-

temes egyház törvényeibe, az apostoli Szent-szék rendeleteibe, az anyaszentegyház egységébe nem ütköznek.

Az egység ismertető jele az egyháznak. Egy a hite, egy a reménysége, egy a szeretete, egy a kegyszerek és malasztok közössége, és a hiveknek püspökük személyében külön egységgé alakuló, az egész föld kerekességén elszórt egyes családjai az egy nagy anyaszentegyházban egyesülnek. — „A napnak sok a sugara, mondja Cyprian, de csak egy a fény; sok ága van a fának, de csak egy az erős gyökereken álló tölgy; és ha egy forrásból sok patak ered, a túlradó vízbőséget magokba fogadó patakok egymástól egészen különválnak tűnhetnek fel, de eredetük által fen van tartva az egység; válaszd el a sugarat a naptól, a fény az egység felosztását nem tűri; törd le a fa ágát, a letört ág nem fog hajtani; vágd el a patakot forrásától, ki fog száradni.” — Ennek az egységnek képviselője és központja egyházmegyéjében a püspök. És mert az egyházmegyében lakó hivek egyesülésének s az őket egybefűző keresztény szeretet kötelékének ő a központja, azért mondják az első századok szent-atyái, hogy „a ki közösségekben van vele, mindenkivel közösségekben van, és a ki tőle különvált, a keresztény közösségtől különítette el magát s az egyháztól vált el”, mert „az egyház a püspökben van és a püspök az egyházban.” Oly szükséges tehát ez a központ, hogy nélküle a közösség köteléke nem is képzelhető, mert az egyház „a püspökben egyesült nép” s „az egész közösség gondja és felelőssége a püspököt illeti.”

Ez levén a püspöknek Krisztus akaratából s az ősidők hagyományai szerint is mindenkor elfoglalt állása, mint az egyház vezetésére és kormányzására kizárólag rendelt egységes püspöki testület egyik tagja, az egyház jog változhatlan elvei szerint egyházmegyéjének csak ő lehet tanítója, törvényhozója és bírója, reá tartozik a kormányzás és felügyelet átháríthatlan kötelessége. S a kormányzat és felügyelet e kötelessége nem szoritkozhatik csak a szoros értelemben vett lelki és papi ügyekre. A kormányzatnak, de az egyházmegyei joghatósághoz tartozó ügyek közös rendeltetésének feloszthatlan egységénél fogva is a püspöki joghatóság alól nem vonhatók el azok az iskolai és vagyoni ügyek sem, melyeket a szervezeti javaslatok »világi vonatkozású« ügyeknek mondanak.

Az egyháznak ugyanis, mint nem a világból való, de a világban működő, tökéletes és látható társaságnak, saját céljai valószínűsége végett épen úgy, mint az államnak, saját közegekre, vagyoni, intézetekre van szüksége és joga, melyek, mihelyt az egyház azokat sajátjává teszi és céljához alkalmazza, annak dacára, hogy világi vonatkozásuk is van, lelki céljuk, rendeltetésük révén vallásos, egyházi jelleget nyernek, s mint ilyenek a vallásos, egyházi ügyek körébe, tehát az egyházmegye püspökének egységes és megoszthatlan kormányzata és felügyelete alá tartoznak.

Ezen ugynevezett világi vonatkozású dolgok, melyeknek az a természetük, hogy kettős szempontból a lelki s egyúttal a világi hatalomkörökkel érintkeznek, nem egy mély barázdát hagytak magok után a világtörténelem lapjain. Kettős vonatkozásuknál fogva hol alku és megegyezés tárgyát képezték az egyház és állam közt, ha békés megoldás volt a cél; hol harcokat és nehéz válságokat idéztek fel, ha hiányzott a jó-

akarát. Olyankor a vallás hitelvei is a világi vonatkozású ügyek osztályzatába kerültek be, mert mint egy régi német minister mondta, a dogma is személyekre és jogokra vonatkozik. Olyankor az egyház belső ügyeinek kormányzata alatt alig maradhatott meg más, mint az érzelem és gondolat, feltéve, hogy külső jelekkel el nem árulták a világi vonatkozást. Az egyház olyankor védsánczai mögé vonult, türt és várakozott, bizva Isten után az időben, mely az ő szolgálatában áll. Más nem tehetett, mert az államkormányok mint ilyenek nem tartoznak a püspökök kormányzati joghatósága alá.

De az egyházmegye családi körében más a viszony. Ott hatalom hatalommal nem állhat szemben. Ott a kormányzati körök dualismusának helye nincs. Ott az egyházmegye minden intézménye és minden tagja, tartozzék akár az egyházi, akár a világi rendhez, a püspök joghatósága alatt áll s az egyházmegye élő szervezetének különféle hatáskörökkel felruházott közegei, minők volnának a két tervezetben javaslatba hozott tanácsok is, a püspöki joghatóságban találják fel egységük központját.

Miként volna ily szervezetbe beilleszthető az egyházmegyei gyűlések és tanácsok oly intézménye, mely az egyházmegye püspöki joghatósága mellett attól elkülönített, saját önkormányzati joghatósággal bír? Lehetséges-e, hogy az egyházmegyei kormányzat egyik köre a püspök hatóságának legyen alárendelve, míg a másikban az önálló joghatóságú gyűlés vagy tanács többsége az ügyek egész nagy sorozata fölött véglegesen döntsön, a püspök joga csak abban állván, hogy a gyűlésen vagy tanácsülésen elnököljön, a szavazást elrendelje s a szótöbbséggel hozott határozatokat végrehajtsa, oly ügyekben is, melyek az egyház tételes törvényei szerint az ő jóváhagyását nem nélkülözhetik.

A püspöki joghatóságra alapított egyházmegye kormányzatának ily kettéosztása s az ellentétes kormányzati elvek ily szembeállítását a zavar és egyenetlenség csiráival együtt az ujítás oly elemeit vinné be az egyházmegye szervezetébe, melyek az egységre és hierarchiai alapra épített katolicizmus elveivel összhangzásba nem hozhatók.

Azért is, minél nagyobb köszönettel fogadja a püspöki kar azt a készséget, melylyel a világi rendhez tartozó katolikus hivek az egyházi és iskolai érdekek előmozdításában főpásztoraikat gyámolítani és segíteni akarják, annál kevésbé tartózkodhatik annak határozott kijelentésétől, hogy sikeres munka csak úgy lesz végezhető, ha a világi hivek közreműködésének mértéke és módjának megállapításánál nem a politikai alkotmányosság elfogadott feltételei és követelményei, hanem kizárólag az egyház szervezetének változhatlan elvei lesznek irányadók.

Ez elvek szerint pedig nem szenved kétséget, hogy a kormányzati joghatóság, melyet Krisztus az egyházban, kizárólag az apostolokra és utódaikra bízott, az egyházmegyében a püspöknél van; hogy tehát az egyházmegyében minden jogosítvány gyakorlása megbízás vagy felhatalmazás útján csak a püspöki joghatóság kifolyása lehet; s hogy végre e jogosítványok csak a püspöki rendes joghatóság alapján gyakorolhatók, tiszteletben tartásával a püspök felügyeleti és jóváhagyási jogának, melynek az egyházmegyei kormányzat minden körében, tehát minden egyházi gyűlésen és tanácsban is érvényesülnie kell, mert a főpásztor viszonya

papságához és hiveihez ott sem lehet más-mint azon kívül, s mert a püspök, midőn az egyházmegye érdekeinek előmozdítása végett papságával és hiveivel tanácsot ül, a mellett, hogy a gyűlés tagja és elnöke, ott is egyházmegyéjének püspöke marad.

Ezen elvek álláspontjáról lehet csak a püspöki karnak az egyházmegyei gyűlések szervezése tárgyában felvetett kérdéstről is nyilatkoznia.

Az egyházmegyei gyűlések pártolói is azt vallják, hogy a püspöki egyházmegye a világi vonatkozású ügyekben sem osztható ketté olyképen, hogy míg egyfelől az egyházi hatalom a püspökségben összpontosul, addig a püspökség az önkormányzat keretében csak egy alárendelt adminisztratív szervezet legyen.

De vajjon megóvható volna-e az egyházmegye egysége, ha az egyházmegye gyűlés a püspöki kormányzat mellett saját önkormányzati joghatóságának erejével határozhatna az egyházmegye ügyei fölött, ha annak alapján az egyházmegye területére kiterjedő joghatálylyal szabályrendeleteket alkothatna, az egyházmegye összes iskoláiban a tanítást és nevelést vezethetné, mindenemű iskolákat és intézeteket felállíthatna, az egyházmegye jótékonyági intézetei fölött legfőbb fokozaton intézkednék, alapvagyon szerzése-, eladása-, megterheléséről a főkegyuri jóváhagyás fentartásával határozna, kezelése alá venné az egyházmegyei alapokat és alapítványokat, nyilvántartaná az egyházmegye összes viszonyait, a szükségességeknek mutatózó intézkedéseket elrendelhetné, általában határozhatna és intézkedhetné az egyházmegyét érdeklő minden oly ügyben, mely más önkormányzati hatósághoz utalva nincs, és mindezen ügyekre nézve az országos gyűlés és igazgató tanács felügyeleti és felelősségi hatóságának vettetné alá, az egyházmegye kormányzati hatóságát gyakorló püspök pedig arra volna utalva, hogy az egyházmegyei gyűléssel szemben mint annak egyházi elnöke csak egyéni befolyását érvényesíthesse, mert szavának csak a szavazatok egyenlősége esetén lehetne döntő ereje.

Az egyházmegyei gyűlés ily hatáskörével szemben vajmi csekély értéke lenne annak, ha szabályképen kimondatnék, hogy a gyűlés a püspökkel egyetértőleg jár el. Az egyházmegyei kormányzat körében saját joghatósága alapján határozó és intézkedő ily gyűlés, ha még hozzá arra is feljogosítatná, hogy a legfőbb kegyurhoz, az állam kormányához felterjesztéseket tegyen s az egyházmegyékkal és hatóságokkal érintkezze, folyvást veszélyeztetné az egyházi élet egységét s az egyházmegye egységes kormányzatának keretében nem volna beilleszthető.

De még ha az egyházmegyei gyűlések intézménye a püspöki joghatóság s a kormányzati egység mellőzhetlen követelményeivel összhangzásba volna is hozható, minthogy ily népes gyűlések a sok esetben kényes természetű, beható tanulmányozást és szakismeretet igénylő ügyek tárgyalására alkalmasaknak nem tekinthetők s csak hátráltatnák a »gyors és helyes intézkedést«, mit pedig az egyházmegyei gyűlések pártolói azoktól várnak, a püspöki kar, bár másrészt a hitélet felbuzdítására, a katolikus öntudat ébren tartására s az együvértartás érzelmeinek erősítésére oly alkalmas katolikus gyűlések szervezését melegen óhajtja, az egyházmegyei gyűlések intézményéhez nem járulhat hozzá.

Az egyházmegyei gyűlések szószólói azok jogosult és szükséges voltának igazolása végett a tárgyalások folyamán az egyházmegyei zsinatok intézményére is hivatkoztak. Szerintök egyházi és országos törvények nemcsak azt rendelik, hogy a püspökök egyházmegyei vagy püspöki zsinatokat tartsanak, hanem azt is, hogy azokon világiak, nemesek s városok képviselői is résztvegyenek.

Azonban a felhozott példák ezt épen nem igazolják, s az azokra való hivatkozást csakis a rendeletek szövegének félreértése magyarázhatja meg.

Ugyanis a tridenti zsinat, melyre hivatkoztak (Sess. XXIV. de ref. C. II.), nem világiakról, hanem világi, vagyis nem szerzetesrendű templomok lelkészeiről szól. Ratione . . . aliarum saecularium ecclesiarum . . . debeant ii qui illarum curam gerunt . . . synodo interesse. — Kálmán király Decz. 1. K. 2. fejezetében, melyet szintén felemlítettek, elrendeli ugyan, hogy minden püspökségben évenként két zsinat tartassék, melyen — nem mint mondatott — a megyei ispán és püspök megjelenjenek, hanem melyen saját püspökénél mind a megyei ispán, mind más tisztek és hatalmat viselő elöljárók egybegyűljenek. De ez intézkedést maga a rendelet azzal okolja meg, hogy a nép a maga ügyében bajában a királyi udvarhoz az utazás nagy nehézségei miatt fel nem mehet. Ez s a rendelet tartalma mutatja, hogy e zsinatok, a hazai jogtudósok magyarázata szerint is, az akkori jogviszonyok közt bírósági intézmények voltak, s hogy polgári peres ügyekben hozott ítéleteik a világi hatóság jelenlétével közgei által végrehajtottak. — II. Ulászló III. Decr. 68-ik cikke azt rendeli el, hogy a püspökök a zsinaton való megjelenés kötelessége alól — nem, mint mondatott, senkit, mintha tudniillik ott világiakról volna szó, hanem a megjelenni vonakodó lelkészeket pénzért fel ne oldják. — Felhozták I. Ferdinánd 1559. évi 19-ik rend. 41. cikkét is. Ebben a király elrendeli ugyan, hogy a főpapok zsinatokat tartsanak, de nem azt mondja, mint állítatott, hogy azon plébánosok, tanítók és nemesek, valamint szabad városok megjelenjenek, hanem, hogy az összes plébánosok és áldozópapok, akár az urak és nemesek birtokából, akár a szabad városokból a püspök felhívására, kinek egyházmegyéjéhez tartoznak, a zsinaton minden vonakodás nélkül összegyűljenek, hogy ott üdvös oktatást nyerjenek. Statutum est, igitur a rendelet, ut praelati synodos celebrent, ac tempore synodi sive generalis, sive particularis teneantur omnes plebani et presbyteri qualescunque, tam ex bonis Dominorum et nobilium, quam ex civitatibus liberis ad convocationem Praelatorum suorum quorum Dioecesi subsunt, pro accipienda salutari doctrina sine omni renitentia convenire. — Végül az 1092. évben tartott szabolcsi zsinat nem volt egyházmegyei zsinat, hanem ama vegyes országos gyűlések egyike, melyeken az egyházi és állami élet benső egy-

ségének e korszakában az egyház törvényeit magáévá tette az állam s ennek törvényeit fensőbb szentesítéssel látta el az egyház. A szabolcsi zsinat különben István királyunkat nem avatta szentté, mint mondatott, hanem csak szent István király napjának megünneplése iránt intézkedett.

Kitűnik ezekből, hogy a felhozott példák nem alkalmasak az egyházmegyei gyűlések intézményének támogatására, s ezzel együtt magoktól esznek azon következtetések is, melyek az egyházmegyei gyűlések javára a zsinatok szélesebb hatásköréből levonattak, melyeknek egyébként is annál kevesebb nyomatékuk lehet, minél kevésbé szenved kétséget, hogy az egyházmegyei zsinaton döntő szava csak a püspöknek van.

Az egyházmegyei gyűlések pártolói azok jogosultságának kimutatása végett a zsinatokon kívül Amerika egyházi viszonyaira is hivatkoztak. Azonban az amerikai egyház példája mást bizonyít. Az első baltimori zsinatok határozatai ugyanis arról tanuskodnak, hogy az egyház szervezetével összhangzásba nem hozott önkormányzati testületek visszaélései hosszú időn át nagy zavarokat és súlyos válságokat idéztek fel az amerikai egyházban, s csak ezek leküzdése s a hitközségi tanácsok egyházhatósági szabályozása után lendülhetett fel Észak-Amerikában a katholicismus.

Nálunk a hitközségek eddig is már az ország sok helyén önkormányzati alapon szerveztettek; országos szervezésöknek, a püspök kormányzati hatóságának sértetlen fentartása mellett, nem áll utjában semmi elvi akadály.

Ezek után hátra van még, hogy a szervező gyűlés által felvetett kérdések közül az egyházi nagyobb javadalmak betöltésére és az autonómiai választások módjára nézve is nyilatkozzék a püspöki kar.

A mi az egyházi nagyobb javadalmak betöltésének módját illeti, a püspökök és érsekek kinevezése az apostoli Szentszéktől nyert kiváltság erejénél fogva király Ő Felsége kizárólagos főkegyúri jogához tartozik, ki e jogának gyakorlásában szabadon választhatja ki azokat, kiknek tanácsával élni akar. — A püspöki kar tehát Ő Felsége főkegyúri jogának köteles tiszteletben tartása mellett ahoz készséggel hozzájárul, hogy a szervező gyűlés óhajtsái megfelelő módon Ő Felsége előtt kifejezésre jussanak. Hódolatteljesen kéressék meg tehát király Ő Felsége, hogy a püspöki és érseki javadalmak betöltése előtt a herceg-primásnak, az ő utján a tartományi püspököknek és néhány világi katolikus urnak — lehetőleg az autonómiai tanácsstagok közül, — véleményét meghallgatni méltóztassék.

A kanonoki javadalmakra nézve figyelembe veendő, hogy a káptalan a püspök tanácsstülete s mint ilyen az egyházjog szerint az egyházmegyei kormányzat körében a nagyobb jelentőségű ügyek elintézésében tanácsával, közreműködésével segíti, támogatja a püspököt; ha pedig a püspökség

megüresedik, a kormányzati joghatóság a káptalanra száll, s az ő kebeléből választatik az egyházmegye ideiglenes kormányzója, a káptalani helynök. E mellett a káptalan tagjai a szentszék rendes birái, a növendékpapság kormányzói s oktatói, mely hatáskörök szabályszerű betöltése határozott kötelekhez van kötve. Ezek megítélésére s az alkalmas egyházi térfiak kiválasztására nem lehet más hivatva, mint az egyházmegyét kormányzó püspök. A kormányzat közgeinek szabad választása és alkalmazása minden körben a kormányzó hatóság nélkülözhetlen kötelessége tartatik. A püspöki kormányzat korlátozva van már a lelkészek alkalmazásánál a kegyúri jogok által, a káptalan tagjait pedig nálunk nem a püspök, hanem a főkegyúr nevezi ki, a püspök csak az ajánlás jogával élhet. Az egyházmegyei kormányzat érdekeivel tehát nem egyeztethető össze, hogy az ajánlási jog gyakorlásában is korlátoztassék. Ezek figyelembevételével a püspöki kar abban állapodott meg, hogy a kanonoki kinevezések eddigi módzata fentartassék.

A káptalanok hatáskörére nézve különben felemlítendőnek tartja e helyen a püspöki kar, hogy megállapodása szerint azon százados hazai jogszokás, mely szerint az egyházmegyék alapjait és alapítványait a káptalanok őrzik és kezelik, továbbra is fentartandó lesz.

Végre azon kérdést illetőleg, vajjon az országos katolikus gyűlésre szóló választások közvetlenek vagy közvetettek legyenek-e, a püspöki kar nem lát okot határozott állásfoglalásra; csak azt kívánja, hogy, ha közvetlenek lennének a választások, azok községenként történjenek.

Az előadottakban a püspöki kar a szervező gyűlés megbízásából hozzá intézett felkérésnek megfelelően, jelezni kívánta egyttal azon irányelveket, melyeknek a véglegesen megállapítandó szabályzatban érvényesülniök kell, hogy az autonomia a magyar katolikusok közös érdekeinek biztosítása által legfőbb céljának megfelelőhessen s hogy az új intézmény, mely a katolikus világban Erdélyen kívül ismeretlen, az anyaszentegyhéz sértetlen szervezetébe beilleszthető legyen.

A püspöki kar érzi az autonomia szükségét s hálásan fogadja mindazok közreműködését, kik létrehozásán fáradsanak. Annál szükségesebbnek tartja tehát, hogy az alkotandó szabályzatban azon feltételeket biztosítva lássa, melyek nélkül az autonómiától sikeres eredményt várni nem lehet.

Mert a mint egyrésről a kérdés szerencsés megoldása az egész magyar katholicismusra kiható áldások forrása lehet, úgy másrésről az elhibázott alkotás kiszámíthatlan károkat okozna, melyekért azokat érné a felelősség, kiket az apostol szavai szerint a Szentlélek püspökké tett az Isten anyaszentegyházának kormányzására. (Ap. cs. 20, 28.)

